

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

SLIKE OSOBA TREĆE ŽIVOTNE DOBI U HRVATSKIM DNEVNIM NOVINAMA

DIPLOMSKI RAD

Studentica: Ivana Kundid

Mentorica: dr. sc. Jasmina Božić, doc.

Zagreb, rujan 2018. godine

SADRŽAJ

1. UVOD.....	2
2. PREGLED LITERATURE I DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA O OSOBAMA TREĆE ŽIVOTNE DOBI	3
3. DEFINICIJA PROCESA STARENJA I STAROSTI.....	5
4. STARENJE STANOVNIŠTVA.....	6
5. DOBNA DISKRIMINACIJA (AGEISM) – DEFINICIJA, PRIMJERI I POSLJEDICE	7
5.1. UZROCI DOBNE DISKRIMINACIJE	12
5.2. SMANJIVANJE DOBNE DISKRIMINACIJE	13
6. CILJ ISTRAŽIVANJA I METODOLOGIJA.....	16
6.1. ANALIZA ČLANAKA OBJAVLJENIH POD KLJUČNOM RIJEČI (TAGOM) „UMIROVLJENICI“	17
6.1.1. UČESTALOST I VREMENSKA DISTRIBUCIJA OBJAVE ČLANAKA	17
6.1.2. DUŽINA ANALIZIRANIH ČLANAKA	18
6.1.3. RASPORED ČLANAKA PREMA RUBRIKAMA	19
6.1.4. AUTORSTVO	20
6.1.5. PRIKAZ UMIROVLJENIKA U ČLANCIMA	21
6.1.5.1. POZITIVAN PRIKAZ UMIROVLJENIKA	23
6.1.5.2. UMIROVLJENICI KAO PROBLEM	24
6.1.5.3. UMIROVLJENICI I KAO PROBLEM I KAO ŽRTVE	28
6.1.5.4. UMIROVLJENICI KAO ŽRTVE	30
6.1.5.5. OBRANA PRAVA UMIROVLJENIKA	33
6.1.5.6. AKTERI	33
6.2. ANALIZA ČLANAKA KOJI TEMATIZIRAJU „STAROST“ I „STARENJE“	37
7. ZAKLJUČAK	45
8. SAŽETAK	46
9. LITERATURA	46

1. UVOD

Cilj rada je pregled odnosa prema starenju i starosti te utvrđivanje načina na koji se o osobama starije životne dobi govori u hrvatskim dnevnim novinama. U prvom, teorijskom dijelu rada donosi se pregled dosadašnjih istraživanja o osobama treće životne dobi, a definira se proces starenja i starosti te prikazuje proces starenja stanovništva. Nakon toga, definira se dobna diskriminacija (*ageism*), te se navode njezini mogući uzroci, kao i načini na koje se može *ageism* smanjiti.

U istraživačkom dijelu rada na prigodnom uzorku online članaka iz Večernjeg i Jutarnjeg lista bit će provedena analiza sadržaja. Analiza članaka, objavljenih 1.1. - 31.12.2014. u online izdanjima Jutarnjeg i Večernjeg lista, uključivat će pregled formalnih karakteristika članaka (poput duljine, rubrike i autorstva), a u analizi sadržaja ispitat ćemo prikazuju li se umirovljenici iz pozitivne perspektive (kao aktivni članovi društva) ili iz negativne perspektive (kao društvena skupina koja predstavlja opterećenje za državu i društvo; kao žrtve pogrešne politike ili kroz boljke/bolesti starosti) te navesti aktere koji oblikuju diskurs o starijim osobama. Veći i detaljniji dio istraživačkog rada posvećen je analizi 50 članaka koji su objavljeni pod ključnom riječi "umirovljenici", a analiza je dodatno dopunjena člancima koji se bave starošću i starenjem iz različitih perspektiva. 54 članka koji tematiziraju "starost" i "starenje" obuhvaćaju tekstove iz različitih rubrika te uključuju znanstvenopopularni pristup, osobne priče, kuriozitete, predstavljanja poznatih ličnosti iz svijeta kulture i showbusinessa itd. Ukupna analiza sadržaja, dakle, obuhvaćat će odnos prema osobama starije životne dobi iz dvije perspektive: prva perspektiva tiče se položaja umirovljenika (prvenstveno) u Hrvatskoj, a u drugoj perspektivi riječ je o općenitom odnosu prema starenju, starosti i osobama starije životne dobi. Na taj način iz različitih ćemo rakursa zaokružiti način na koji se prezentiraju osobe starije životne dobi te ocijeniti jesu li slike starijih predstavljene dominantno iz pozitivne ili negativne perspektive.

Smatramo temu rada sociološki relevantnom iz nekoliko razloga: najprije, starenje stanovništva predstavlja jedan od važnih procesa karakterističnih za moderna društva. U procesu u kojem države i društva osmišljavaju načine na koji će se nositi s izazovima nastalima iz takvih kretanja, potrebno je osvijestiti psihološke i sociološke procese koji stoje u pozadini diskriminacije starijih osoba. Potrebno je naglasiti da ne želimo negirati društvene i biološke činjenice, poput eventualne neodrživosti trenutnog sustava mirovinskog osiguranja (u Hrvatskoj) ili promjena u kognitivnom funkcioniranju osoba starije životne dobi. Međutim, radom u njegovom teorijskom dijelu nastojimo osvijestiti da prezentacije starosti i osoba

starije životne dobi izviru iz društvenih odnosa te da trenutno dominantno stereotipiziranje nije konstantna i nepromjenjiva društvena činjenica. U istraživačkom dijelu dat ćemo prikaz trenutno prevladavajućih slika umirovljenika, osoba starije životne dobi te starenja općenito. S obzirom da je riječ o prigodnom uzroku dviju dnevnih novina, zaključci nisu posve reprezentativni, ali vjerujemo da rad može poslužiti kao korak u smjeru osvještavanja načina prezentacija osoba starije životne dobi te smanjenju njihovog negativnog stereotipiziranja i diskriminacije.

2. PREGLED LITERATURE I DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA O OSOBAMA TREĆE ŽIVOTNE DOBI

Usprkos tome što stanovništvo u Hrvatskoj slijedi trend zapadnih zemalja i ubrzano stari, produkcija literature o toj temi nije dostatna (Nejašmić i Toskić, 2013) s obzirom na njene društvene posljedice. Posebno je vidljiv nedostatak radova koji se bave odnosom prema starijima iz sociologijske perspektive.

Prvo istraživanje starijih osoba provedeno je 1979. u Zagrebu, na tada reprezentativnom uzorku koji se sastojao od 1479 osoba starih od 45 do 98 godina (Defilipis i Havelka, prema Despot Lučanin: 49). Kako je cilj istraživanja bio longitudinalno pratiti „povezanost nekih psiholoških i socijalnih čimbenika s promjenama u funkcionalnom i psihičkom stanju starijih osoba“ (Despot Lučanin, 2003: 49), njegov je nastavak proveden 1994., s time da je u drugoj fazi sudjelovalo 99 osoba iz originalnog uzorka¹. Osim longitudinalnih dobnih promjena (usporedbom dvaju vremenskih razdoblja – 1979. i 1994.), u istraživanju su tzv. transverzalnim pristupom ispitane razlike između starije i mlađe dobne skupine u istom razdoblju (ispitanici stari 59-71 godina uspoređeni su s dobnom skupinom koja je 1994. imala 72-89 godina). Upitnikom iz oba razdoblja prikupljeni su sociodemografski podaci, podaci o funkcionalnoj sposobnosti u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, samoprocjeni zdravlja, psihosomatskim tegobama i socijalnoj podršci. Upitnikom su ispitani i zdravstveno ponašanje, socijalna participacija te zadovoljstvo životom te depresivnost, izloženost stresu te suočavanje s njim. Za ovaj su rad najrelevantniji podaci o važnosti socijalne podrške koja uključuje učestalost socijalne interakcije, percepciju socijalne podrške, kvalitetu mreže socijalne

---

¹Kako objašnjava Despot Lučanin (2003), pronađene su informacije o 397 osoba iz originalnog uzorka: 177 ih je u međuvremenu umrlo, 99 odselilo. 121 osoba je bila živa, ali su 22 odbile sudjelovati u istraživanju. Međutim, ustanovljeno je da se uzorak iz 1994. nije statistički značajno razlikovao od uzorka iz 1979.

podrške, participaciju u socijalnim aktivnostima, kontakte s prijateljima i rođacima te emocionalnu podršku (Rakowski i Wilcox, 1994, prema Despot Lučanin, 2003:84). Velik je broj istraživanja pokazao da socijalno integrirane starije osobe žive duže od onih koji imaju manju socijalnu podršku² (Despot Lučanin, 2003: 84). Rezultati istraživanja Despot Lučanin pokazali su da razina primljene socijalne podrške 1994. manja od željene te općenito nije bila jako velika, za razliku od 1979. kada su ispitanici naveli da je ukupno primljena socijalna podrška prilično visoka³, što se može objasniti razlikom u veličini obitelji (Despot Lučanin, 2003: 176). U istraživanju starenja i starijih važno je uzeti u obzir generacijske razlike. Studija Despot Lučanin donosi usporedbu dviju različitih generacija (jednu koja je 1979. imala 57-72 godine i drugu koja je bila približno jednake starosti 15 godina kasnije). Utvrđeno je da je broj članova obitelji u u razdoblju 1979-1994. značajno smanjen (s 3,34 na 2,36 člana obitelji), te da je velikoj većini ispitanika iz 1994. (92%) glavni izvor prihoda bila mirovina, dok je 1979. bilo više zaposlenih i ovisnih o obitelji. Osim toga, ispitanici iz 1994. imali su veći broj psihosomatskih tegoba. Veći udio umirovljenika i broj psihosomatskih tegoba vjerojatno je povezan, s obzirom na izrazito male mirovine. Veći broj umirovljenika rezultat je ekonomske krize u 1980-ima, kada je velik broj radnika otišao u prijevremenu mirovinu (Despot Lučanin, 2003: 190-192).

Društveni odnos prema starijima, njihova stigmatizacija i stereotipiziranje predmet je izlaganja Lj. Muslić i S. Rusac (Prezentacija starijih osoba u dnevnim novinama u Hrvatskoj), te M. Plavšić i N. Ambrosi-Randić (Starije osobe u dnevnim novinama - analiza sadržaja) na 16. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa 2008. g., kao i pilot-istraživanja Perišin i Kufrin (2009), u kojem su proučavale način na koji su prikazane starije osobe u informativnim emisijama HRT-a, RTL-a i NOVE TV. Nakon analize 938 priloga objavljenih u Dnevniku HRT-a, Vijestima RTL-a i Dnevniku Nove TV tijekom tri tjedna, ustanovile su da analizirani prilozi pokazuju obilježja ageizma koji se očituje u rijetkom prikazivanju starijih osoba: u samo 6,2% priloga pojavljuju se osobe starije dobi, i to najčešće prilikom komentiranja neke aktualne teme.

Rusac et al. (2013) istražile su dobnu diskriminaciju bilježeći iskustava starijih osoba. Na prigodnom uzorku od 12 osoba starijih od 65, u kojem je korištena metoda polustrukturiranog intervjua, utvrđeno je da osobe treće životne dobi prepoznaju dobnu diskriminaciju u

---

² Međutim, postoje istraživanja koja pokazuju da je pravi uzročnik mortaliteta loše zdravlje koje je povezano sa slabijom socijalnom podrškom (Parker i sur., 1992, prema Despot Lučanin, 2003: 84).

³ Pritom je važno napomenuti da se način mjerenja socijalne podrške 1979. razlikovao od onog iz 1994. Stoga rezultati, kako kaže autorica, nisu izravno usporedivi.

vlastitom životu: kao probleme identificiraju nedostatak poštovanja prema starijima, neprepoznavanje njihovih zasluga, nezainteresiranost za njihov život i poteškoće, a neki od njih navode i da ih se smatra viškom i nepotrebnima u društvu. Osim toga, spomenuli su da ih se smatra zaboravnima, dosadnima, neproaktivnima i nekreativnima, a njihovo znanje i stavovi zastarjelim. Iako smatraju da imaju jednak pristup socijalnim uslugama kao i svi ostali, navode da ih se unutar zdravstvenog sustava i socijalne skrbi loše tretira.

3. DEFINICIJA PROCESA STARENJA I STAROSTI

Starenje Despot Lučanin definira kao „promjenu struktura i funkcija organizma koja rezultira opadanjem samoregulirajućih bioloških, socijalnih i psihičkih sposobnosti“ i predlaže da se starost povezuje s promjenom i razvojem, kako bi se izbjegla negativna konotacija propadanja (Despot Lučanin, 2003: 16).

Iz biološke perspektive starenje se promatra kao programirani proces koji je ugrađen u genetski sustav ili, u okviru stohastičkih teorija, kao rezultat oštećenja koja se akumuliraju tijekom života (Despot Lučanin, 2003: 23). U različitim psihološkim teorijama životnog vijeka starost je jedno od razdoblja koja se tijekom životnog ciklusa izmjenjuju na sličan način kod svih pojedinaca; pritom je njihov raspored određen te nastavak razvoja pretpostavlja apsolviranost prethodnog razdoblja. Levinson je 1978. na temelju proučavanja biografija odraslih osoba zaključio da su se u njihovom razvoju razdoblja stabilnosti izmjenjivala s prijelaznim razdobljima u kojima osoba procjenjuje koliko je uspješno ostvarila ciljeve iz prethodne faze. U starosti ljudi rade konačnu procjenu uspješnosti vlastitog života te je prihvaćaju ako zaključe da su ostvarili svoje životne ciljeve (Despot Lučanin, 2003: 26-31). Međutim, teorije životnog vijeka kasnije su kritizirane zbog prevelikog naglaska na kronološku dob te zanemarivanja različitosti i nepredvidljivosti životnog tijeka, kao i metodoloških manjkavosti (Despot Lučanin, 2003: 32).

Starost je razdoblje čiji se početak može odrediti s obzirom na različite aspekte: kronološku dob (65 godina života), socijalnu ulogu ili status (umirovljenje) ili funkcionalni status (opadanje sposobnosti) (Despot Lučanin, 2003: 15). U skladu s tim kategorizacijama, Zepelin, Sills i Heath ustanovili su, kada su ispitanici sami definirali dobne kategorije, da se osobe

između 18. i 35. godine starosti smatraju mladima, osobe od 35. do 60. spadaju u srednju u dob, a nakon 65. smatraju se starima (prema Kite i Wagner, 2004: 134).⁴ Subjektivna percepcija vlastite dobi često se ne poklapa s kronološkom, a ovisi o zdravlju, socijalnoj interakciji i socijalnoj usporedbi, osobinama ličnosti (npr. osjećaj unutarnje kontrole) kao i različitim ekonomskim i socijalnim faktorima (obrazovanje, socijalni status itd). Zdrave osobe koje okolina ne tretira kao stare osobe i koje se percipiraju boljima od vršnjaka, doživljavat će se mlađima od svoje kronološke dobi (Despot Lučanin, 2003: 161).

4. STARENJE STANOVNIŠTVA

U Hrvatskoj i Europi na djelu je proces sve većeg demografskog starenja, uzrokovan niskim natalitetom i porastom očekivane životne dobi, odnosno sve manjim udjelom mladih i sve većim udjelom starih u populaciji. Životni vijek na europskoj je razini porastao općenito zbog boljih uvjeta života (bolja prehrana i zdravstvena zaštita, prevencija i kontrola bolesti, manji mortalitet djece itd. /prema Despot Lučanin, 2003: 57-58/). Velikom broju starijih osoba pridonijelo je i starenje tzv. *baby-boom* generacije (Corsi i Samek Lodovici, 2010.: 27, prema Zrinščak, 2012).

Ako je udio osoba starijih od 65 godina u populaciji veći od 10%, ti se narodi prema kriterijima UN-a i WHO-a kategoriziraju u vrlo stare (Despot Lučanin, 2003: 57). Uz porast udjela starijih, u Hrvatskoj se smanjio udio mladog stanovništva (0-14 godina). Kako vidimo u Tablici 1, udio starijih od 65 u populaciji se u svakom popisu stanovništva u RH povećavao, a udio mlađih od 14 godina smanjivao, da bi u popisu 2011. godine udio starijih osoba premašio udio mlađih.

Popis stanovništva	1991.	2001.	2011.
Udio starijih od 65	11,8%	15,7%	17,7%
Udio mlađih od 14	19,7%	17,1%	15,2%

Tablica 1. Usporedba udjela osoba treće i dječje dobi prema popisima stanovništva u RH. Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011, Državni zavod za statistiku RH. URL: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1468.pdf

⁴ No potrebno je istaknuti da se s godinama granice pomiču te 65-godišnjaci sami sebe neće svrstati u stare osobe, nego će pomaknuti granicu starosti na, primjerice, 75. godinu starosti (Kite i Wagner, 2004: 134).

Demografsko starenje može se vidjeti na temelju indikatora kao što su prosječna starost, indeks starenja i koeficijent starosti (Tomek-Roksandić, 2006). U Hrvatskoj se prosječna starost stanovništva od 1953. do 2011. g. povećala s 30,7 na 41,7 godinu, indeks starenja (udio osoba starih 60 i više godina u odnosu na broj osoba starih 0-19 godina) 1953. g. iznosio je 27,9 %, a prema popisu iz 2011. g. iznosi 115 %, dok je koeficijent starosti (udio starijih od 60 u ukupnom stanovništvu) 1953. g. iznosio 10,3 %, a 2011. g. 24,1 % (prema: Bejaković, 2012).

Trendovi demografskog starenja imaju velik utjecaj na tržište rada i mirovinske rashode (Bejaković, 2012: 2). Velik broj starijih od 65 dovodi do lošijeg koeficijenta ovisnosti, tj. odnosa radnog i uzdržavanog stanovništva (Puljiz, 2005: 266). Starenje stanovništva se zbog toga uglavnom promatra kroz ekonomski aspekt i vidi kao problem zbog pritiska na javne financije (Zrinščak, 2012) te se smatra "nepovoljnom dobnom strukturom" (Tomek-Roksandić, 2006) zbog toga što osobe treće životne dobi ne čine radnu snagu koja je "najbitniji čimbenik proizvodnje" (Wertheimer-Baletić, 1999:4, prema Živić, 2003).

Broj osoba treće životne dobi porastao je zahvaljujući gore navedenim razlozima; no istodobno su im, između ostalog i uslijed preobrazbi u institucionalizaciji umirovljenja, smanjeni prihodi, a javno obrazovanje eliminiralo je njihovu ulogu u prenošenju znanja i mudrosti. Osim toga, razdvajanjem različitih generacija u obitelji, starije su osobe segregirane od drugih dobni skupina te se o njima počelo zaključivati na temelju stereotipa (Cuddy i Fiske, 2004: 12-13).

5. DOBNA DISKRIMINACIJA (AGEISM) – DEFINICIJA, PRIMJERI I POSLJEDICE

Dobna diskriminacija⁵, jednako kao i rasna i rodna, proizlazi iz kategorizacije pojedinca ili grupe prema nekoj vanjskoj karakteristici, uz koju se zatim vežu mišljenja i stavovi o osobinama ili ponašanju svojstvenim za tu grupu, odnosno stereotipi i predrasude. (Cuddy i Fiske, 2002: 3).

Iako starije osobe tvore jednu posebnu vrstu manjine (zbog činjenice da će većina jednom postati dijelom te dobne skupine), diskriminira ih se na vrlo sličan način kao i ostale manjine

---

⁵ U radu se naizmjenično koriste termini dobna diskriminacija (u literaturi prihvaćeniji termin) ili dobizam (transparentnog značenja, zbog tvorbe po uzoru na slične -izme).

(koje zauvijek ostaju dio *vanjske* skupine koja ne pripada *našoj*). Kako navodi i Palmore (1999), postoji paralelizam između načina na koji funkcioniraju diskriminirajući -izmi: rasizam, seksizam i dobizam. No, za razliku od ostalih tipova diskriminacije (rasne ili rodne), ne postoje društvene sankcije za negativne stavove prema starijim osobama (niti su oni društveno *prepoznati* kao stavovi šovinista, rasista itd.), a taj tip diskriminacije često je nesvjestan i bez namjere da se nekome naudi, što nije slučaj s organiziranim skupinama koje su usmjerene na određene manjine (Levy i Banaji, 2002: 50). Levy i Banaji, osim toga, smatraju da svi ljudi, u većoj ili manjoj mjeri, diskriminiraju na temelju dobi jer je „osjetljivost na dob“ upisana u naše mentalne procese te se prenosi na naše mišljenje, stavove i ponašanja (Levy i Banaji, 2002: 51).

Robert Butler, ravnatelj Nacionalnog instituta za starenje (*National Institute on Aging*), skovao je termin *ageism* kako bi imenovao ono što je potaknulo stanovnike u Chevy Chaseu, Maryland da se pobune protiv projekta kojim je planirana gradnja javnih stanova za siromašne starije osobe, pritom navodeći razloge kao što su smanjivanje vrijednosti zemljišta (Wilkinson i Ferraro, 2002: 339). On je definirao tri aspekta od kojih se sastoji dobizam: 1) štetni stavovi prema starijim osobama, starenju i starosti; 2) diskriminatorne prakse prema starijim osobama i 3) institucionalne prakse i politike koje perpetuiraju stereotipe o starijim ljudima (Wilkinson i Ferraro, 2002: 339).

Pasupathi i Löckenhoff (2002) naglašavaju razliku između dobno diferenciranog ponašanja (*age-differentiated behaviour*), koje ne mora nužno imati loš utjecaj ili biti pogrešno, te njegove podvrste, dobističkog ponašanja, koje nužno ima štetan utjecaj na osobe starije životne dobi. Palmore (1999) također ističe da se ne smije zanemariti postojanje pozitivnog dobizma, odnosno "predrasuda i diskriminacije koji idu u korist starijim osobama" (str. 6).

Međutim, u većini definicija prevladava da je dobna diskriminacija⁶ negativan stav ili diskriminatorno ponašanje prema nekome samo na temelju njegove ili njezine dobi. Navodimo neke od definicija: „ponašanje na temelju dobi koje je uzrokovano netočnim negativnim stavovima i vjerovanjima o starenju ili starijim osobama ili na njih štetno utječe“ (Pasupathi i Löckenhoff, 2002: 202); "sistematsko stereotipiziranje starijih ljudi i njihova diskriminacija zbog njihove starosti" (Butler, 1969, prema Braithwaite, 2002: 311); "kišobran-

---

⁶ Kao što rasizam uglavnom označava diskriminaciju samo jedne rase, a seksizam jednog spola, tako se i termin dobizam u najvećem broju slučajeva koristi za diskriminaciju starijih osoba, iako u načelu može obuhvaćati diskriminaciju bilo koje dobne skupine (primjerice mladih na tržištu rada).

koncept koji se manifestira u vjerovanjima, stavovima, atribucijama i ponašanjima koje neka zajednica izražava prema starijim osobama" (Braithwaite, 2002: 311). Svim definicijama zajednički je okidač diskriminirajućeg ponašanja (starija) životna dob, a kao posljedica najčešće se navode negativni stavovi i ponašanje prema nositeljima „nepoželjne“ karakteristike.

Kada se stariji percipiraju u negativnim stereotipima, smatra se da su razdražljivi, ćudljivi, slabi, onemoćali, slaboumni (Braithwaite 1986; Branco and Williamson 1982; Neussel 1982, prema McCann i Giles, 2002: 166); aseksualni, impotentni, beskorisni, ružni (Palmore, 1990, prema McCann i Giles, 2002: 166) te jadni i nezadovoljni životom (Palmore 1988, prema McCann i Giles, 2002: 166).

Atribuiranje negativnih karakteristika starijim osobama vidljivo je po tome da se ljudi prilikom zapošljavanja susreću sa starosnom diskriminacijom na tržištu rada. Tako se, primjerice, u Izvješću pučke pravobraniteljice (IPP) za 2014. godinu navodi da su, pored ostalih kategorija građana⁷, osobe starije životne dobi koje su još uvijek radno sposobne posebno podložne diskriminaciji prilikom zapošljavanja (IPP: 64), a na diskriminaciju temeljem dobi⁸ odnosi se i velik broj zaprimljenih pritužbi građana (IPP: 66). Diskriminacija se ilustrira primjerom člana udruge „Mojih 50 plus“ koji je u 55. godini poslao 6 molbi za posao u struci, ali je svaki put, bez obzira na dugogodišnje iskustvo, odbijen s obrazloženjem da je star. Da diskriminacija starijih na tržištu rada može imati iznimno ozbiljne konsekvence, pokazuje slučaj onih koji su nakon privatizacije i stečaja svojih poduzeća završili na burzi rada i naposljetku se, zbog dugotrajne nezaposlenosti i siromaštva, odlučili na samoubojstvo (Matić, 2011).

Uzrok diskriminacije prilikom zapošljavanja starijih jest stav da su stariji manje sposobni (Kite i Wagner, 2002: 145). Percepcija povezanosti inteligencije i starenja kompleksna je: najmlađi se smatraju najkompetentnijima kad je riječ o svladavanju nečeg novog, a stariji se smatraju boljima u verbalnim vještinama i snalaženju u životu. No pokazalo se da su mlađe osobe pristrane prilikom interpretacije zaboravljanja imena dugogodišnjeg prijatelja – kod

---

⁷ Ostale kategorije su mladi, pripadnici nacionalnih manjina (osobite romske) i dugotrajno nezaposlene osobe sa srednjoškolskim obrazovanjem (IPP: 64).

⁸ Na diskriminaciju se žale sve dobne skupine: mladi i osobe srednje dobi šalju pritužbe vezane uz zapošljavanje i tržište rada, a osobe treće životne dobi žale se na diskriminaciju u zdravstvu i pristupu drugim dobrima i uslugama (IPP: 75).

starijih ljudi zaboravljanje se smatra mnogo ozbiljnijim i objašnjava se drugim razlozima (problemi s pamćenjem) nego kad isto zaborave mlađi ljudi (što se objašnjava manjkom koncentracije) (Kite i Wagner, 2002: 145). Dobna diskriminacija na radnom mjestu uključuje dobistički diskurs (npr. šale, patronizirajuće obraćanje), stavove (*Svi bi se ljudi trebali umiroviti do 60.*) i prakse (prilikom odlučivanja o zapošljavanju ili otpuštanju) (McCann i Giles, 2002: 166). Međutim, unatoč negativnim očekivanjima od ljudi starije dobi na radnom mjestu, istraživanja pokazuju drukčiju sliku: senilnost pogađa samo 0.5% ljudi starijih od 65 (Feezel and Hawkins, 1988, prema McCann i Giles, 2002: 167), korelacija između starije dobi i izostajanja s radnog mjesta i sklonosti ozljedama negativna je (Rousseau, 1978; Wall and Shatshat, 1981, prema McCann i Giles, 2002) ili nije značajna (Froggatt, 1970; Nicholson, Brown, and Chadwick-Jones, 1977, prema McCann i Giles, 2002). Pritom treba uzeti u obzir da većina starijih osoba ima uredske poslove - no manualni poslovi su u manjini te se može očekivati da će se potreba za takvim tipom posla u budućnosti još i smanjiti (McCann i Giles, 2002: 170). Međutim, postoje istraživanja koja pokazuju i suprotno: da se stariji, u usporedbi s mlađim zaposlenicima, usavršavaju sporije (Sieman 1976; Sterns and McDaniel 1994) i lošije usvajaju kompleksne nove vještine (Kubeck et al. 1996; Park 1994) (prema: McCann i Giles, 2002: 171).

Društvena nepoželjnost osoba starije dobi vidljiva je, jednako kao i diskriminacija žena, neheteroseksualaca i pripadnika nebijelih rasa, u jeziku: starac se, osim riječima s pozitivnim konotacijama (*nestorom*, *sijedom* ili *bijelom glavom*, naziva i *grobom*, *metuzalemom*, *mumijom*, *starkeljom* i *senilcem*, a starica se naziva *babom* ili *babuskarom*⁹ (prema Rječniku sinonima hrvatskog jezika, Šarić, 2008) – svi ti sinonimi uz starost vežu izrazito negativne asocijacije. Palmore (1999) navodi konotacije pridjeva "star" iz Websterovog rječnika (1994): "što više nije u upotrebi – odbačeno", "zastarjelo ili suvišno", "na čemu se vidi učinak vremena ili iznošenost". Važnost jezika u izbjegavanju stigmatizacije vidljiva je u načinu na koji se diskriminirane skupine nose s obilježenim terminima: one ih ili prihvaćaju i mijenjaju im značenje ili odbacuju i smišljaju nove s pozitivnim značenjem. Tako i osobe treće životne dobi mogu koristiti korektne i neobilježene termine kao što su seniori (umjesto, primjerice, starci), što se prema teoriji socijalnog identiteta smatra socijalnom kreativnošću, jednom od strategija izbjegavanja negativnih društvenih gledišta o grupi kojoj pripadamo (Kite i Wagner,

---

⁹ Zanimljivo je da se i u analizi sinonima za starca i staricu vide rodne razlike: za staricu nema riječi koja ima konotacije mudre osobe, odnosno ne postoji ženski ekvivalent za nestora i sijedu ili bijelu glavu. Baba u Dalmaciji ima i pozitivno značenje, ali se u Zagrebu i drugdje koristi kao omalovažavajuć termin za žene čak i srednje životne dobi.

2002: 151). Omalovažavajuć odnos prema starijima i starosti prisutan je i u masovnim medijima i reklamama. Na primjer, jedan se dom za umirovljenike reklamirao sljedećim riječima: „Naporni su vam djed ili baka? Želite li ih se riješiti, ali ne znate kako? Mi znamo! 100% legalno. Provjerite odmah“ (IPP: 76). Kozmetička industrija agresivnim reklamnim kampanjama u kojima se stigmatiziraju bore i ostali vidljivi znakovi starenja perpetuirati i ojačava strah od starosti (Braithwaite, 2002: 318) te njegovu društvenu nepoželjnost.

Dobizam na nekoliko načina šteti pojedincu i društvu u cjelini: demoralizira starije osobe i narušava im samopouzdanje i osjećaj vlastite vrijednosti. Njihovo povlačenje s tržišta rada te ignoriranje znanja, potpore i resursa starijih osoba uzrokuje ekonomske, kao i socijalne i kulturne gubitke te, osim toga, narušava osnovna ljudska prava (Palmore, 1999: 7). Da dobističke prakse i stavovi narušavaju samopoštovanje starijih i njihovu kvalitetu života, pokazuju i studije prema kojima stereotipi nastali temeljem dobi nesvjesno utječu na kognitivne performanse osoba starije životne dobi te njihovo ponašanje. Primjerice, u eksperimentu koji je provela Levy (1996) jedna je skupina slučajno odabranih starijih osoba na nesvjesnoj je razini izložena pozitivnim stereotipima (tzv. *priming*) o starijim ljudima (npr. mudrost), a druga negativnim (npr. senilnost); rezultati na testu pamćenja bili su bolji u prvoj skupini (Levy i Banaji, 2002: 58). Stariji su, uz to, društvena skupina čiji članovi pokazuju jednako negativne stavove prema vlastitoj grupi kao i ne-članovi (odnosno mladi), što se može objasniti dugim razdobljem internaliziranja negativnih stereotipa prije ulaska u stariju dob (Levy i Banaji, 2002: 66-67). Učinak samoispunjavajućeg proročanstva dokazan je i na primjeru različitih kultura: Levy i Langer su 1994. provele eksperiment s pripadnicima različitih kultura: Kinezima (s najpozitivnijim stavom prema starenju), gluhim Amerikancima i čujućim Amerikancima (koji imaju najmanje pozitivan stav prema starenju). Ustanovile su da, iako nije bilo nikakve razlike između rezultata mlađih Kineza i Amerikanaca, stariji Kinezi postižu bolje rezultate na testu pamćenja od starijih Amerikanaca (Kite i Wagner, 2004: 152).

5.1. UZROCI DOBNE DISKRIMINACIJE

Prema modernizacijskoj teoriji, pozitivna predodžba starijih kao kompetentnih pretvorila se u svoju suprotnost u procesu transformacije tradicionalnih, agrarnih društava u moderna industrijska društva: bolja zdravstvena skrb dovela je do većeg udjela starijih u populaciji, a institucionalizacija umirovljenja, kao i stalni tehnološki napredak koji moraju savladati te prostorno odvajanje različitih generacija, do toga da više ne predstavljaju kompetentne uzore koji imaju funkciju savjetnika i učitelja za mlade (Cuddy i Fiske, 2002: 12). Starije se osobe danas, uz invalide i osobe s poteškoćama u razvoju, prema nekim klasifikacijama smješta u kategoriju „toplih, ali nekompetentnih“ (Fiske et al., 1999 i 2001, prema Cuddy i Fiske, 2002: 9), u što se uklapa prototip televizijskog lika starije životne dobi – obično se karakterizira kao spor i zbunjen (Cuddy i Fiske, 2004: 5).

Percepcija pasivnosti starijih osoba i pripisivanje drugih negativnih ili pozitivnih osobina ovisi o njihovoj socijalnoj ulozi. Naime, prema teoriji socijalne uloge „naša vjerovanja o društvenim skupinama proizlaze, barem dijelom, iz toga što ih vidimo u različitim društvenim ulogama“ (Eagly 1987; Eagly, Wood i Diekmann, 2000. prema Kite i Wagner, 2002: 138) Povezivanje osobina neke društvene skupine s njenom socijalnom ulogom najbolje je dokazano na primjeru rodni uloga (tako se, primjerice, žene zbog nižeg statusa i uloge kućanice povezuju s osobinama kao što su ljubaznost i brižnost, a muškarce se vidi u ulogama koje zahtijevaju osobine kao što su samopouzdanost i asertivnost (Kite i Wagner, 2002: 138). S obzirom na to da su u ulozi zaposlenika uglavnom osobe mlađe od 65., aktivno djelovanje povezuje se s mladima te se „smatra da su starije osobe manje aktivne od mlađih osoba“ (Gekoski and Knox 1990; Kite, Deaux, and Miele 1991 prema Kite i Wagner, 2002: 139).

Dobna diskriminacije proizlazi i iz društvenih vrijednosti: unatoč sve većem udjelu starijih osoba u populaciji, u društvu se najviše vrednuje mladost (Kite i Wagner, 2002: 129) te se zbog ideala vječne mladosti, starost i starenje smatraju, kako ćemo vidjeti i u analizi članaka, nečim što treba, koliko god je moguće, izbjeći, potisnuti ili barem sakriti pred drugima. Treću životnu dob stoga mnogi očekuju sa strepnjom (Cuddy i Fiske, 2002: 3) jer ona predstavlja prijetnju: označava nestajanje ljepote i zdravlja (Greenberg, 2002: 29) i naposljetku dovodi do smrti. Upravo je strah od smrti jedan od korijena dobizma: kulturni antropolog Ernst Becker razvio je teoriju upravljanja strahom (*Terror Management Theory*). Prema toj teoriji, zbog evolucija ljudskog mozga i većih intelektualnih kapaciteta ljudi su postali svjesni

svakodnevnih prijetnji i smrtnosti, dok istodobno imaju nagon za preživljavanjem. Kako bismo izašli na kraj s tim paradoksom, kultura nas je opremila mehanizmima kojima ga savladavamo – stvarnost vidimo kao stabilnu i smislenu, ispunjena je simbolima i značenjima koji su zapravo socijalne konstrukcije, odnosno fikcije, te nam nudi socijalne uloge koje trebamo ispuniti kako bismo se osjećali sigurnima i samopouzdanima. Kultura nam omogućuje simboličku besmrtnost preko postignuća koja ostavljamo i institucija koje ostaju i poslije nas. Kako nas starije osobe podsjećaju na vlastitu smrtnost i probijaju zaštitu koju nam je stvorila kultura, aktiviraju se različiti mehanizmi obrane: fizički se udaljavamo od njih (primjerice smještanjem u umirovljeničke domove ili diskriminacijom prilikom zapošljavanja) te smatramo da se njihove osobine, stavovi i interesi značajno razlikuju od naših (prema Greenberg, 2002: 30 i dalje).

Mišljenja smo da se sličnim mehanizmom može objasniti i razlika u tretiranju mladih i starijih osoba u jednakom položaju ovisnosti o drugima: kada stariji postanu nemoćni, praksa u gradovima smještanje je u dom za starije i nemoćne kako bi se dotadašnji svakodnevni život ostalih članova obitelji (odlazak na posao i slobodno vrijeme) što manje narušio. No kada se brinemo o jednako tako ovisnim članovima kućanstva koja su, međutim, značajno mlađa - djeci, način života se radikalno mijenja, a članovi obitelji (pogotovo žene) svoje vrijeme posvećuju brizi za dijete jer im to, između ostalog, omogućuje i(li) nameće društveni i državni okvir (u obliku društvenih očekivanja, porodiljnog dopusta i naknada, čuvanja djece u vrtićima tijekom radnog vremena itd.). Može se pretpostaviti da u pozadini tih dviju različitih odluka stoje, s jedne strane, strah od tjelesnog i kognitivnog propadanja i smrti te, s druge strane, (ne)isplativog ulaganja vremenskih, novčanih i emocionalnih resursa. Briga za djecu rezultira odraslom jedinkom koja će, pretpostavlja se, postati djelatnik društva i platitelj/ica poreza (iz čega proizlazi i društveni i državni interes za dijete), dok je briga za starije osobe povezana s psihološkim i društvenim tabuima i strahovima – starosti i smrti.

5.2. SMANJIVANJE DOBNE DISKRIMINACIJE

Stereotipi, predrasude i stigmatiziranje napad su na nečiju ljudskost koji se, uz to, temelji na pogrešnoj pretpostavci homogenosti unutar određene skupine (Braithwaite, 2002: 315). Zbog štetnih posljedica dobizma kako za osobe treće životne dobi, tako i za samo društvo, potrebno je aktivno raditi na smanjivanju i iskorjenjivanju diskriminacije starijih.

Dobna diskriminacije se, ako ostanemo u okviru teorije upravljanja strahom, može spriječiti na nekoliko načina: 1) jačanjem društvene norme prema kojoj je važno cijeniti i poštovati starije (Palmore, 1999 prema Greenberg, 2002: 42) – u kolektivističkim kulturama poput kineske stariji imaju jasne obiteljske funkcije i ostaju integrirani u društvenu mrežu, dok u zapadnoj postoji suptilna segregacija (Greenberg, 2002: 42). Puno uključivanje starijih ljudi u društvo moglo bi čak umanjiti probleme s maloljetničkom delinkvencijom i visokim stopama zločina (Palmore, 1999: 7 prema Greenberg, 2002: 43); 2) ako ojačaju osjećaj vlastite vrijednosti, za što su preduvjet čvrsti temelji unutar kulture, mlađima starije osobe ne bi predstavljale prijetnju i podsjetnik na smrtnost; 3) osvještavanjem strahova od starenja i smrti i suočavanjem s njima. Na taj bi način oni postali uključeni u svjetonazor pojedinca i samim time manje zastrašujući. (Greenberg, 2002: 43).

Mlade treba već unutar obrazovnog sustava senzibilizirati za prepoznavanje dobizma, promicati pozitivan odnos prema starijima, kao i suočavanje s vlastitim strahovima i nošenje s njima (Greenberg, 2002: 44). Naime, informacije o starosti mladi ne ispituju kritički jer kognitivni napor ulažu u druga pitanja koja su im u datom trenutku bitnija (Golub et al., 2002: 285). Informaciju moramo smatrati važnom ili moramo uložiti kognitivni trud kako bismo je usvojili (hipotezu su Chanowitz i Langer (1981) potvrdili u eksperimentu, prema Golub et al., 2002: 285), što je jedan od načina reduciranja stereotipa. Ako nekritički usvoje podatak da je za starost karakteristična senilnost i zaboravnost, mladi bi mogli nesvjesno djelovati u skladu sa stereotipom koji su prihvatili (Golub et al., 2002: 287). Razlike među starima i mladima tumače se kao opadanje sposobnosti kod osoba starije dobi te zbog toga starije osobe nemaju prostor za pronalaženje načina na koji bi se uspješno prilagodili novim životnim okolnostima (Golub et al., 2002: 281). Golub et al. nude primjere za različite interpretacije razlika koje idu u korist starijim osobama; tako se, primjerice, zaboravljanje obično tumači kao rezultat propadanja kognitivnih sposobnosti, ali njegov uzrok može biti i nezainteresiranost za neku temu. Velik broj stepenica u nekoj javnoj ustanovi tumači se kao problem za starije osobe, a ne kao nedostatna prilagodba te ustanove. Drugim riječima, prilagođenost društva osobama u mladoj i odrasloj dobi uzima se kao standard u koji se starije osobe ne uklapaju, ali taj odnos možemo i obrnuti, odnosno trenutno stanje promatrati kao manjkavu prilagođenost društva na potrebe starijih osoba.

Braithwaite (2002: 331) također vidi povećanje senzibilnosti za stereotype o starijim osobama kao jedan od koraka koji bi doveli do smanjenja dobne diskriminacije. Osim toga, navodi i veću izloženost različitostima starijih ljudi, međugeneracijsku suradnju, promatranje starijih

osoba kao individua i promoviranje njihove društvene poželjnosti, smanjivanje stigme propadanja i ovisnosti i ispitivanje politika i praksi koje tu stigmom perpetuiraju. Osim toga, u planiranju i implementiranju politika treba težiti inkluzivnosti starijih osoba te jačati institucionalne prakse koje promoviraju normu ljudskosti.

Osim promjena društvenih i političkih vrijednosti, treba uzeti u obzir važnost ekonomske podloge. U Hrvatskoj je, unatrag nekoliko godina, velik broj umirovljenika otišao u prijevremenu mirovinu. Međutim, kako upozoravaju Mečev i Vudrag (2012: 40), treba imati na umu da je "stampedo prijevremenog umirovljenja" proizašao iz loše gospodarske situacije i manjka radnih mjesta, a ne iz lijenosti i nerada pojedinaca. Stoga možemo zaključiti da je bolja ekonomska slika države jedan od nužnih preduvjeta za, s jedne strane, prestanak (više ili manje otvoreno) okrivljavanja umirovljenih osoba za opterećivanje državnog proračuna, te, s druge strane, omogućavanje aktivnog i kvalitetnog načina života samih umirovljenika (dostojanstvene mirovine ili, po želji, nastavak rada i nakon 65.)

Osim toga, za smanjivanje diskriminacije možda je nužno i osvještavanje, povezivanje i organiziranje samih osoba treće životne dobi. Kako pokazuje povijest, diskriminirane grupe za prestanak diskriminacije izborile su se političkim aktivizmom pa je i to moguć smjer za poboljšanje položaja starijih osoba (Levy i Banaji, 2002: 58).

S obzirom na to da je dobizam napad na njihovo samopouzdanje, starije osobe trebaju i na individualnoj razini razviti strategije kojima će se zaštititi od negativnih stereotipa o njima samima koje im nameće društvo i koje i oni sami djelomice ili potpuno prihvataju. Naime, kako objašnjavaju Kite i Wagner (2002), prema teoriji socijalnog identiteta želimo imati pozitivnu sliku o sebi, a naš identitet se većim dijelom gradi na grupi kojoj pripadamo te stoga, kako bismo ga izgradili, nastojimo po pozitivnim karakteristikama razlikovati „svoju“ od „drugih“ grupa. Po toj teoriji, starije osobe svojoj dobnoj skupini trebaju pripisivati pozitivnije osobine nego ostalima. No podaci iz literature nisu potpuno u skladu s tim pretpostavkama (Kite i Wagner, 2002: 148). Starije osobe cijeli život održavaju pozitivnu sliku o *svojoj*, da bi na kraju starenjem završile u *drugoj* dobnoj skupini. Kako bi reagirali na negativne stavove prema svojoj novoj dobnoj skupini, prema teoriji socijalnog identiteta mogu koristiti različite strategije: održati mladenački izgled i ponašanje kako bi izbjegli premještanje u drugu grupu; fokusirati se na pozitivne osobine starosti ili se izboriti za promjenu statusa starijih osoba (Kite i Wagner, 2004: 150). Kako navode Brandstädter i sur. (1993), pozitivna slika o sebi može se postići asimilacijom (prilagođavanjem situacije kako bi

se cilj uspio postići) akomodiranjem (prilagođavanjem cilja koji nije moguće ostvariti), kao i imuniziranjem (podaci se interpretiraju ili negiraju kako bi se zaštitio vlastiti integritet) (Despot Lučanin, 2003: 208-210).

Prema Schaie i Willis (2001: 104-107) uspješno starenje rezultat je, između ostalog, čimbenika koji su promjenjivi i na koje se može utjecati: aktivan život, zdrava prehrana, redovita tjelovježba, bavljenje intelektualno izazovnim aktivnostima te održavanje visoke razine socijalne interakcije. Usto se treba prilagoditi promjenama koje donosi starost i kompenzirati izgubljene sposobnosti, primjerice maksimalnim iskorištavanjem rezervnih sposobnosti. Na taj način starenje može biti razdoblje za osobno ispunjenje i ostvarivanje ciljeva za koje prije, zbog obiteljskih i poslovnih obveza, nije bilo vremena.

Radi promicanja aktivnog sudjelovanja starijih osoba društvu, njihove neovisnosti i građanske uključenosti, Europska je unija 2012. godinu proglasila "Europskom godinom aktivnog starenja i međugeneracijske solidarnosti".¹⁰ Aktivna starost uključuje, primjerice, pohađanje sveučilišta, davanje instrukcije djeci s poteškoćama u učenju ili savjeta novim poduzetnicima (Braithwaite, 2004: 319). Strunga (2012) navodi sljedeće korake koji bi stimulirali aktivnu starost: neobvezno umirovljenje, volontiranje starijih osoba (primjerice, u područjima njihove stručnosti), otvaranje trgovina s popustima za starije, te osnivanje Savjeta starijih u gradskim i državnim ustanovama.

6. CILJ ISTRAŽIVANJA I METODOLOGIJA

Kako bismo istražili koliko je dobizam prisutan u hrvatskom društvu i koje su prevladavajuće slike o osobama treće životne dobi, u diplomskom radu ispitat ćemo način na koji su te osobe reprezentirane u dvjema hrvatskim dnevnim novinama. Pritom će se koristiti metoda analize sadržaja Jutarnjeg i Večernjeg lista. Ta će se dva dnevnika uzeti kao izvor građe zbog svog utjecaja na javno mnijenje, s obzirom na to da imaju veliku tiražu, pokrivaju sve regije te dopiru do najrazličitijeg čitateljstva.

Uzorak je prigodni i sastoji se od članaka koji su objavljeni pod ključnom riječi (*tagom*) „umirovljenici“, „starenje“ i „starost“ u internetskim izdanjima Jutarnjeg i Večernjeg lista. Svi

---

¹⁰Europska godina aktivnog starenja i međugeneracijske solidarnosti (letak). URL: http://ec.europa.eu/croatia/services/publications/2012/2012_active_aging_leaflet_hr.pdf

su članci napisani u razdoblju od godinu dana, 1.1.2014. - 31.12.2014., a jedinica analize bio je cjeloviti tekst članka.

Članke smo analizirali prema sljedećim kategorijama: 1) formalne karakteristike članka (autorstvo, dužina, rubrika); 2) sadržaj članka (tema, opći stav prema osobama treće dobi, svrha i ciljevi članka, itd.) i 3) akteri koji se pojavljuju u člancima.

Istraživanjem smo nastojali utvrditi: 1) zastupljenost tema u vezi osoba treće životne dobi u hrvatskim dnevnim novinama, tj. učestalost članaka koji tematiziraju potrebe, probleme i viđenja osoba te dobi, te koja im se važnost pridaje - pretpostavlja se da će članci o osobama treće životne dobi biti od sporedne važnosti u novinama, s obzirom na to da su dosadašnja istraživanja pokazala razmjernu nevidljivost osoba treće dobi u medijima (Perišin i Kufrin, 2009); 2) na koji se način govori o starijima te tko o njima govori (same starije osobe ili stručnjaci, civilni aktivisti, političari itd) - s obzirom na aspekte koji u pogledu ove teme dominiraju u znanstvenoj literaturi, pretpostavlja se da će i u analiziranim dnevnim novinama prevladavati članci u kojima se problematiziraju, s jedne strane, zdravstvene poteškoće starijih osoba, te s druge strane, pitanja mirovinskog i socijalnog sustava.

6.1. ANALIZA ČLANAKA OBJAVLJENIH POD KLJUČNOM RIJEČI (TAGOM) „UMIROVLJENICI“

6.1.1. UČESTALOST I VREMENSKA DISTRIBUCIJA OBJAVE ČLANAKA

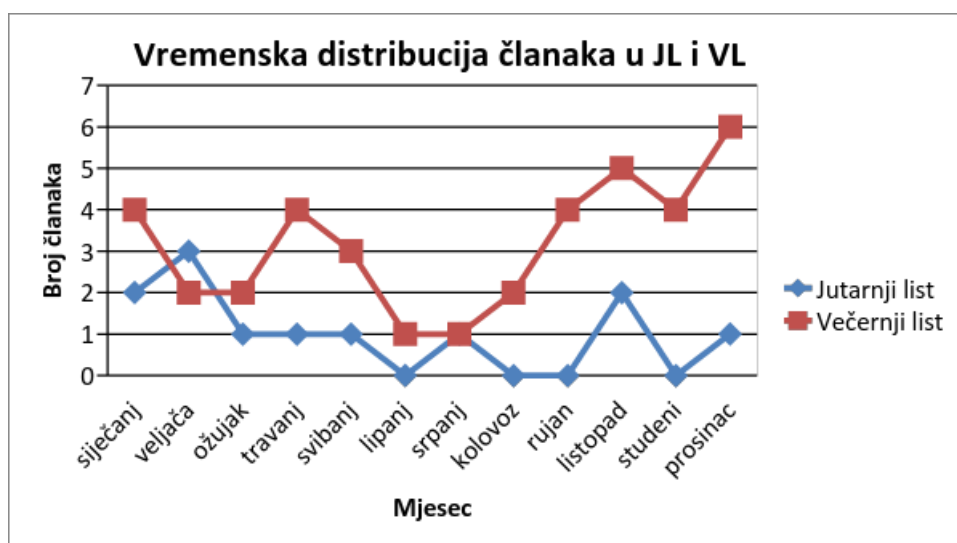
U razdoblju od 1.1.2014. do 31.12.2014. u internetskim izdanjima Večernjeg i Jutarnjeg lista objavljeno je ukupno 50 članaka pod *tagom* „Umirovljenici“. Od toga je čak 38 njih (odnosno 76%) objavljeno u Večernjem listu. No s obzirom na to da broj članaka objavljenih pod određenom ključnom riječi nije objektivan kriterij pomoću kojeg bismo sa sigurnošću mogli zaključiti kolika se važnost pridaje nekoj temi¹¹, odnosno koliko je tema prepoznata kao značajna u javnom diskursu, ne možemo samo na temelju tog postotka reći da su članci koji obrađuju teme vezane uz umirovljenike i umirovljenice zastupljeniji u Večernjem listu.

---

¹¹Vjerojatnije je da je riječ o različitom pristupu sustavu označavanja. Moguće je primijetiti da je *tagiranje* u Večernjem listu mnogo razgranatije (u prosjeku je više ključnih riječi dodano svakom članku), dok u Jutarnjem listu ima i članaka koji nisu označeni nijednim *tagom*.

	Broj članaka	Mjesečni prosjek
Jutarnji list	12	1
Večernji list	38	3,17
Ukupno	50	2,78

Tablica 2. Članci s ključnom riječi „umirovljenici“ objavljeni 2014. u Večernjem i Jutarnjem listu

Grafikon 1. Usporedba vremenske distribucije članaka s ključnom riječi „Umirovljenici“ koji su objavljeni u Jutarnjem i Večernjem listu tijekom 2014. godine.

Iz grafikona je, osim što na općenitoj razini postoji značajna disproporcija u broju članaka koji se bave umirovljenicima, vidljivo da postoje prilično velike razlike u vremenskoj distribuciji 12 članaka objavljenih u Jutarnjem te 38 članaka objavljenih u Večernjem listu. U Jutarnjem je listu najveći broj članaka koji se bavi temom umirovljenika objavljen u veljači (3), odnosno dva članka više od mjesečnog prosjeka JL (1). U istom su mjesecu u Večernjem listu objavljena samo dva članka (manje od mjesečnog prosjeka za VL), dok je najveći broj članaka (6) objavljen u prosincu. Na temelju analiziranih članaka ne možemo zaključiti da su kretanja u društvu na jednak način utjecala na učestalost izvještavanja o umirovljenicima.

6.1.2. DUŽINA ANALIZIRANIH ČLANAKA

Kao što je vidljivo iz Tablice 2, analizirani članci u Jutarnjem listu u prosjeku imaju 3 622, a u Večernjem 2 388 znakova, odnosno možemo vidjeti da su članci u JL prosječno 50% duži od

članaka u VL. U skladu s time je i podatak da je članak s najvećim brojem znakova (7405) objavljen u Jutarnjem listu¹². Unatoč tome što Večernji list ima značajno veći broj članaka, možemo zaključiti da Jutarnji list tematici umirovljenika pristupa na drugačiji način: umjesto većeg broja kraćih i informativnih vijesti, u Jutarnjem se listu objavljuju članci u kojima se, ako zaključujemo samo na temelju njihova opsega, temi umirovljenika pristupa temeljitije.

	JL	VL
Prosječan broj znakova	3622,17	2387,8
Najmanji broj znakova	863	472
Najveći broj znakova	7405	5449

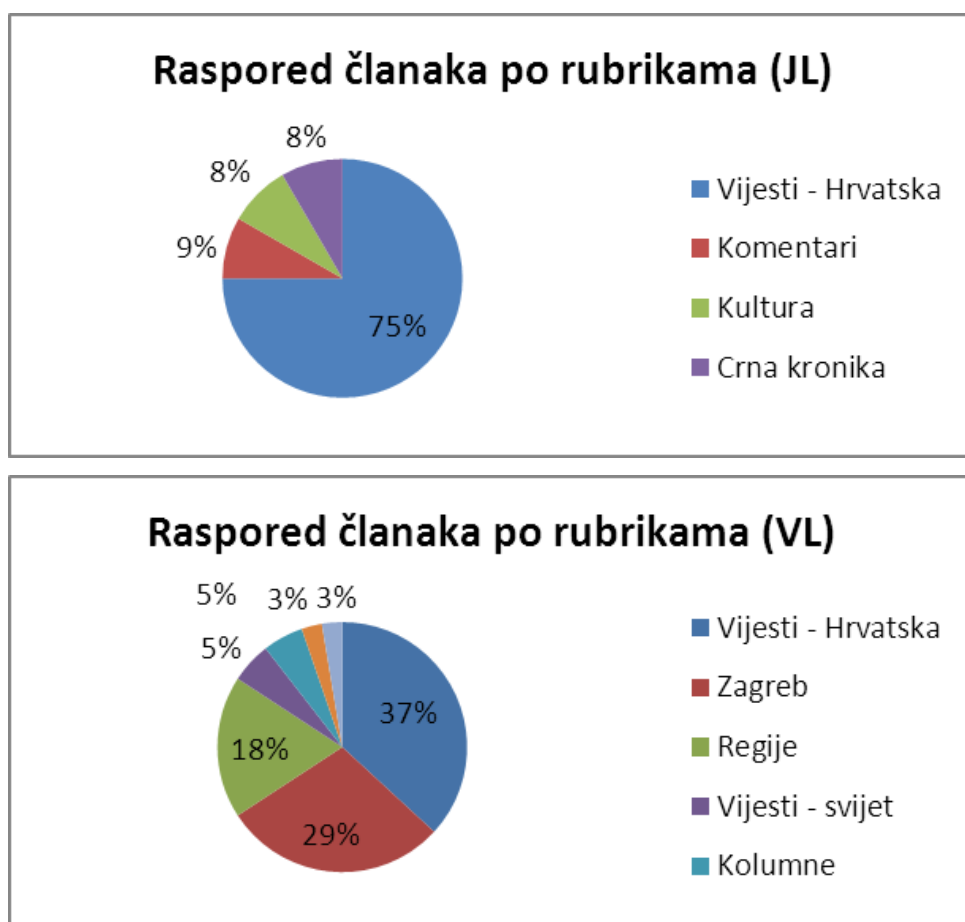
Tablica 3. *Usporedba članaka po dužini*

6.1.3. RASPORED ČLANAKA PREMA RUBRIKAMA

U obje dnevne novine najveći je broj članaka koji tematiziraju umirovljenike objavljen u rubrici *Vijesti – Hrvatska*. U Jutarnjem je listu po još jedan članak objavljen u rubrikama *Komentari*, *Crna kronika* i *Kultura*. U Večernjem je listu veći broj članaka objavljen i u rubrikama *Zagreb* (11) i *Regije* (7), po dva članka objavljena su kao kolumne te u Vijestima iz svijeta, a po jedan članak u rubrikama *Auto&tech* i *Lifestyle*¹³. Iz rasporeda članaka po rubrikama i u Večernjem i Jutarnjem listu može se zaključiti da se tema umirovljenika u dvjema dnevnim novinama uglavnom povezuje s aktualnim političkim zbivanjima koja se tiču državnog proračuna i štednje (mirovinski sustav, siromaštvo umirovljenika i poskupljenje državnih domova za starije), a njena je obrada samo rijetko potaknuta nekim drugim pitanjima (kao što je primjerice aktivan život umirovljenika).

¹² Riječ je o tekstu pod nazivom „Država priprema uvođenje ekonomskih cijena u županijske domove umirovljenika“ koji je objavila Hina, a Jutarnji list prenio 6. travnja 2014. Usprkos tome što ukupno 6 članaka (to jest čak 50% uzorka JL) nisu autorsko djelo novinara i novinarki Jutarnjeg lista, uzeti su u obzir jer novine njihovim objavljivanjem omogućuju ulazak neke tematike u javni prostor.

¹³ Radi preglednosti, jedan članak u Večernjem listu objavljen u rubrici Moj kvart, također je pribrojan rubrici Zagreb, a članak objavljen u rubrici Vijesti – predsjednički izbori dodan je u rubriku Vijesti– Hrvatska.

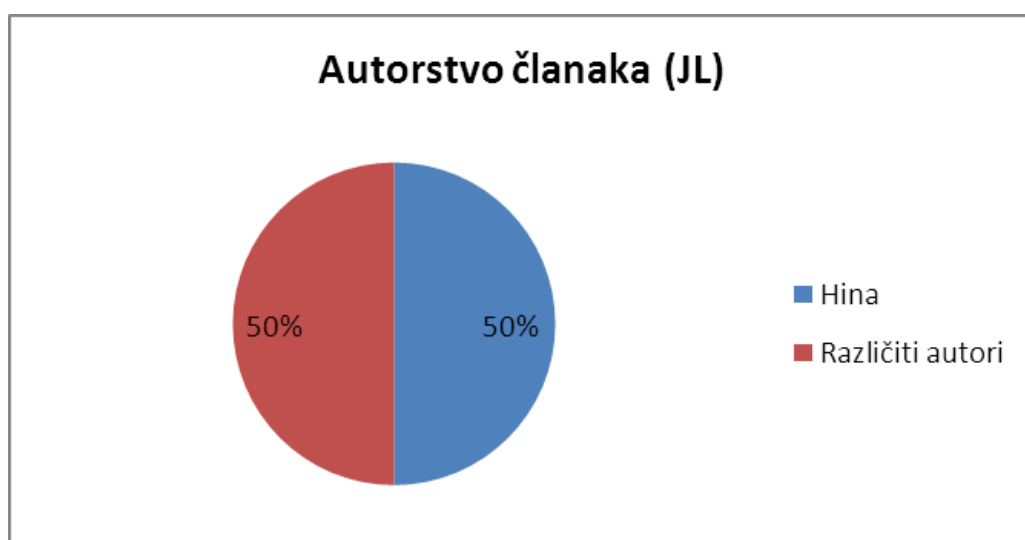
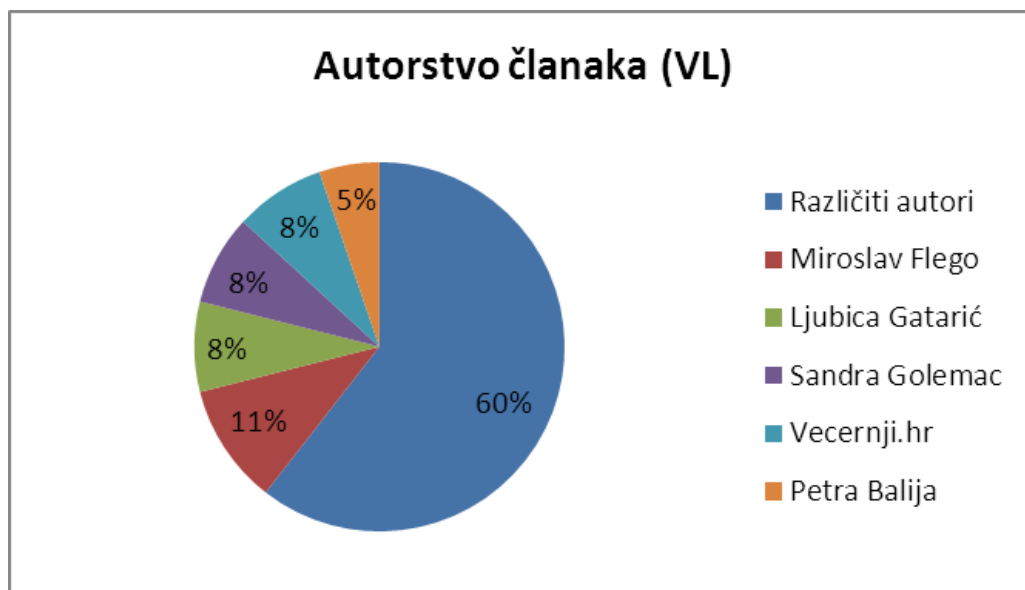
Grafikoni 2 i 3. *Raspored članaka po rubrikama u Jutarnjem i Večernjem listu*

6.1.4. AUTORSTVO

S obzirom na to da u dnevnim novinama postoje novinari koji su specijalizirani za određenu temu te najčešće o njoj objavljuju članke¹⁴, pitanje autorstvaanimalo nas je kao indikator pridavanja važnosti temi umirovljenika. Sukladno početnoj hipotezi – da se temi umirovljenika ne pridaje velika važnost, ne može se govoriti o novinarima i novinarkama koji su u većoj mjeri posvećeni temi umirovljenika. U Večernjem su listu najveći broj članaka napisali različiti autori – autorstvo 60% članaka pripada novinarima i novinarkama koji su potpisali samo jedan od analiziranih članaka. Jedan je autor napisao nešto više od 10% članka (4), a još dvoje njih napisali su po 3 članka¹⁵. U Jutarnjem je listu čak 50% analiziranih članaka (6) preneseno iz Hine, a ostalih 50% potpisuju različiti autori.

¹⁴ Tako je primjerice novinarka Tanja Rudež iz Jutarnjeg lista zadužena za vijesti iz svijeta znanosti, a Adriana Piteša za kulturu.

¹⁵ Kako se vidi u Grafikonu 4, tri članka potpisala je redakcija (Vecernji.hr).

Grafikoni 4 i 5. *Autorstvo članaka u Jutarnjem i Večernjem listu*

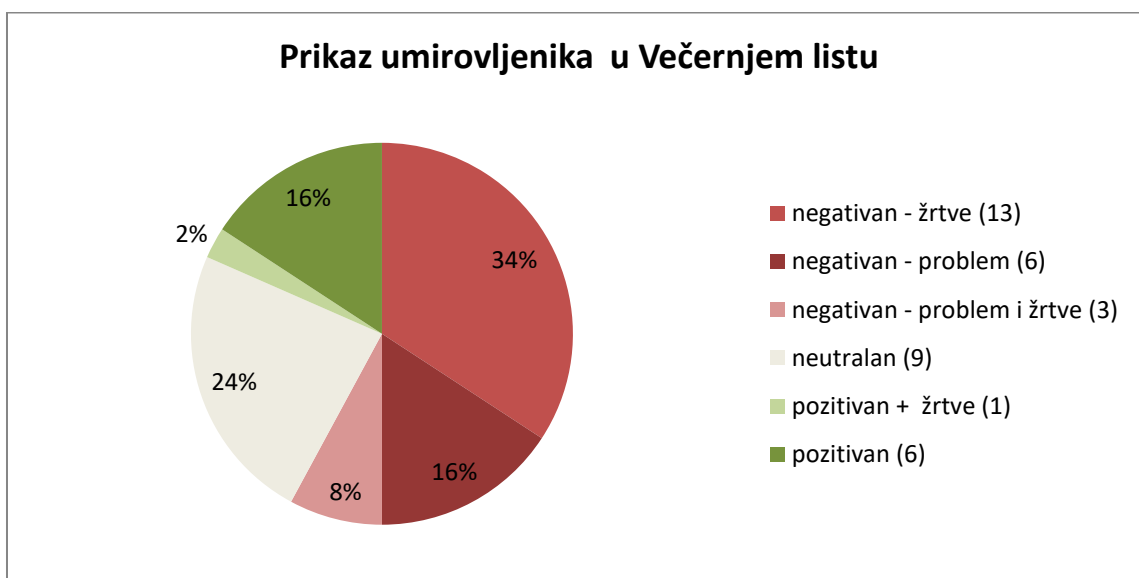
6.1.5. PRIKAZ UMIROVLJENIKA U ČLANCIMA

Odabrani članci analizirani su s obzirom na 1) prikaz umirovljenika i osoba starije životne dobi: pozitivan, neutralan ili negativan te s obzirom na 2) aktere koji se pojavljuju u člancima: analizirali smo tko govori o umirovljenicima i u njihovo ime i koliko često sami umirovljenici i njihove organizacije sudjeluju u oblikovanju diskursa o umirovljenicima.

S obzirom na način na koji su u njima prikazani umirovljenici, kategorizirali smo članke na one s pozitivnim, neutralnim i negativnim prikazom. U članke s negativnim prikazom ubrojili

smo tekstove u kojima se temi umirovljenika pristupa iz dvije različite perspektive: u jednoj su oni predstavljeni kao problem i opterećenje (za društvo općenito ili gradski i državni proračun), a u drugoj kao žrtve (lošeg položaja i opće ekonomske situacije u zemlji). No, s obzirom na to da su u obje perspektive umirovljenici prikazani kroz negativni aspekt, članci s takvim pristupima svrstani su u zajedničku kategoriju. Članci s pozitivnim prikazom obuhvaćaju one koji život umirovljenika opisuju kroz njihove aktivnosti (koncept aktivne starosti), odnosno prikazuju ih izvan ekonomske perspektive, dok su članci s neutralnim prikazom isključivo informativne prirode.

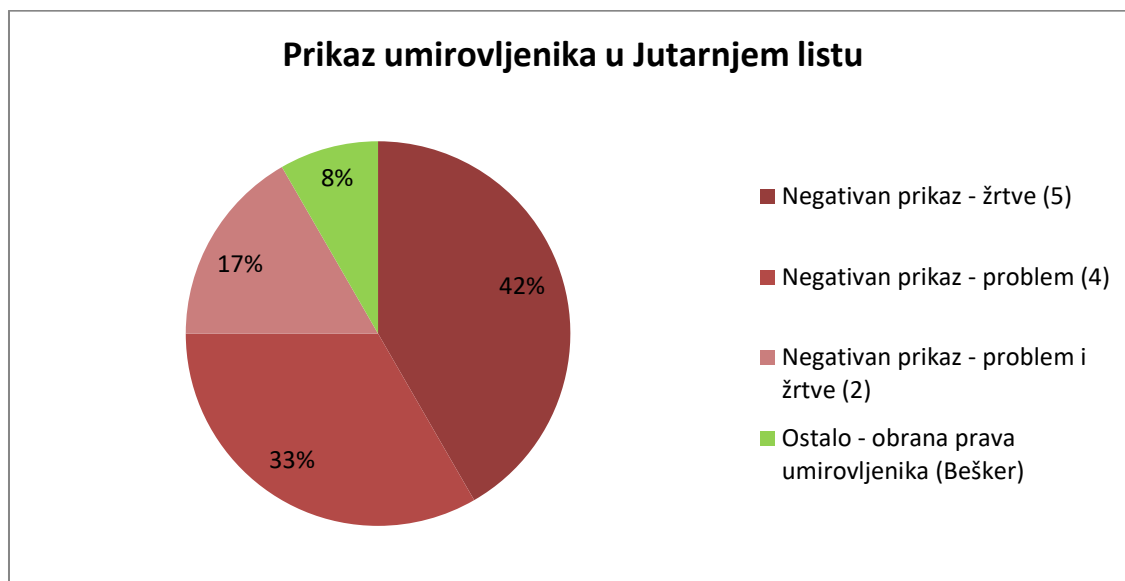
U Večernjem listu prevladava negativan prikaz umirovljenika u člancima – 58% članaka predstavlja umirovljenike kroz neki negativni aspekt. U najvećem broju njih (13) predstavljeni su kao žrtve državne politike, loših financijskih uvjeta ili pojedinačnih prevaranata. U 6 članaka umirovljenici i mirovinski sustav prikazani su kao financijski teret za državu, a u još 3 članka reprezentirani su istodobno i kao žrtve i kao problem. Devet članaka svrstano je u neutralne: u velikoj većini njih riječ je bila o kratkim vijestima koje su, međutim, pružale informacije o isplatama pomoći za umirovljenike, besplatnom pokazu i sl., te su i one zapravo pridonijele prikazivanju starijih osoba kroz negativan aspekt (njihove financijske poteškoće), ali su svrstani u zasebnu kategoriju jer umirovljenike nisu eksplicitno prikazivali kao žrtvu ili problem. Samo se 7¹⁶ članaka (manje od 19%) može svrstati u kategoriju pozitivnog prikaza umirovljenika.

Grafikon 6. Prikaz umirovljenika u Večernjem listu

¹⁶ Jedan se od tih članaka samo djelomično može svrstati u kategoriju pozitivnog prikaza, s obzirom na to da umirovljenike ujedno prikazuje kao žrtve.

U Jutarnjem također prevladava negativan prikaz umirovljenika u člancima (u gotovo 92% njih), s time da su u približno jednakom broju tekstova predstavljani kao žrtve (5 članaka) i problem (4 članka). Jedino u članku Inoslava Beškera „Paraziti nisu umirovljenici nego oni koji su ih pokrali“, objavljenom 18. veljače 2014., prezentirani su na drugačiji način – taj smo tekst uvrstili u zasebnu kategoriju i detaljnije ćemo ga analizirati u nastavku.

Grafikon 7. *Prikaz umirovljenika u Jutarnjem listu*

6.1.5.1. POZITIVAN PRIKAZ UMIROVLJENIKA

Članci koji su svrstani u kategoriju pozitivnog prikaza umirovljenika predstavljaju ih izvan ekonomskih tema¹⁷. Pozitivan prikaz umirovljenika u našem je uzorku prisutan jedino u Večernjem listu: ukupno je sedam takvih članaka, s time da su u jednom članku predstavljani istodobno pozitivno i kao žrtve. Što se formalnih karakteristika tih članaka tiče, riječ je o kraćim tekstovima informativne prirode: imaju prosječno 1796 znakova, a većina ih je vezana uz neku aktualnu ponudu koja se nudi u Zagrebu (4), te su i objavljeni u odgovarajućoj rubrici (Vijesti – Zagreb, Moj kvart).

Na sadržajnoj razini, u tim se tekstovima život u mirovini kroz aktivnosti starijih osoba prikazuje kao pozitivno životno razdoblje: tako je jedan umirovljenik „radosno odbacio štake“ zbog obnavljanja boćarskog igrališta, što je „dečkima u najboljim godinama“ omogućilo da „s

¹⁷ Tekstovi koji na neki način brane prava umirovljenika, odnosno prikazuju njihov loš položaj u državi i potrebu njegova poboljšanja, svrstavani su u kategoriju „umirovljenici kao žrtve“.

više entuzijazma nego prošli tjedan“ bacaju boće (Golemac, 25.3.2014., VL). Drugi članci predstavljaju promotivnu ponudu putovanja za umirovljenike (Vecernji.hr, 17.4.2014., VL), daju informacije o plesnom natjecanju za umirovljenike (Šobak, 29.4.2014., VL), programu besplatnog vježbanja (Balijski, 5.12.2014., VL), obavještavaju o obnovi dnevnog boravka za umirovljenike u Bjelovaru, u kojem će starije osobe „moći gledati TV, kartati, igrati šah i pikado“ te čitati dnevne novine (Špehar, 14.1.2014., VL) ili o priredbi povodom Dana starijih osoba i nastupanju umirovljeničkih glazbenih sekcija i pjevačkih zborova (Topić, 1.10.2014.). Pozitivan prikaz u Topićevom se članku zaokružuje riječima tadašnjeg predsjednika Ive Josipovića koji je u svom govoru zahvalio umirovljenicima na svemu što su učinili „jer su ovo što mi danas imamo oni stvorili“. U članku pod naslovom „Osnovana linija za prijavu zlostavljanja osoba starije dobi“ umirovljenici su s jedne strane, kroz prikaz aktivnosti na gerontološkom tulumom na kojem su umirovljenici „plesali, pjevali i glumili, (...) mjerili tlak, razinu vitamina i minerala te se raspitivali o aktivnom i zdravom starenju“, predstavljeni kao aktivna, a s druge strane i kao „ranjiva skupina“, čija se „brojnost iz godine u godinu povećava, pa samim time i zlostavljanje, i to fizičko, psihičko i seksualno te financijsko zanemarivanje“, zbog čega je Klub umirovljenika osnovao telefonsku liniju na koju se može prijaviti zlostavljanje osoba treće životne dobi (Golemac, 2.10.2014., VL).

6.1.5.2. UMIROVLJENICI KAO PROBLEM

Večernji list

Umirovljenici se kao problem predstavljaju posredno, uglavnom u kontekstu opće neodrživosti mirovinskog sustava koja proizlazi iz sve većeg broja umirovljenika i duljeg trajanja umirovljeničkog razdoblja. Naglašava se velik broj osoba koji se umirovio u kratko vrijeme, što u kombinaciji s općim starenjem stanovništva i smanjenjem broja zaposlenih, predstavlja izrazit problem za državu:

Na početku travnja Hrvatska je imala malo manje od 1,4 milijuna zaposlenih i 1,22 milijuna umirovljenika. Broj zaposlenih spustio se na razine iz 2002. godine, ali se od tada broj umirovljenika povećao za gotovo dvjesto tisuća! Uvjete za mirovinu stječu generacije rođene pedesetih godina prošlog stoljeća, kada se godišnje u Hrvatskoj rađalo i do 100 tisuća djece, pa i to stvara pritisak na mirovinski fond. Sada se broj

novorođene djece spustio ispod 40 tisuća godišnje, a Hrvatska se po demografskim pokazateljima smješta među deset najstarijih država svijeta. (Gatarić, 19.5.2014., VL)

U člancima se predstavljaju moguća rješenja za problem mirovinskog sustava. U jednom od njih umirovljenicima se savjetuje „planiranje financijske budućnosti u trećoj dobi života“ (Karaklaš, 5. 5. 2014., VL¹⁸). i objašnjavaju različite strategije za bolji financijski život u mirovini, koje se zasnivaju na individualnoj odgovornosti za vlastite financije (štednja uz ulaganje, rad u mirovini, otplata dugova prije mirovine itd.). U drugom se pak članku eksplicitno predlaže ukidanje sadašnjeg sustava međugeneracijske solidarnosti koja se proglašava propalom idejom; rješenje se vidi u „individualiziranju mirovinske štednje“ (Drljača, 23.1.2014., VL), na čijem je tragu 2. mirovinski stup. Sindikat umirovljenika koji „pretežito udružuje siromašne umirovljenike“ i koji bi „novac 2. stupa oteo za sebe“ optužuje se da „neselektivno otima novac djeci i unucima“ (Drljača, 23.1.2014., VL).

Problem „sukoba generacija“ širi se i na neekonomske, političke, teme: umirovljenici su, uz branitelje, vjernike i ostale, jedna od „organiziranih i homogenih skupina“ koje se nalaze u fokusu političara kao njihovo biračko tijelo, pri čemu se zanemaruju mladi (Biočina, 20.12.2014., VL)¹⁹.

Prezentacija umirovljenika kao problema vidljiva je u i u opisu nekih individualnih slučajeva – u jednom se članku presudu njemačkog Vrhovnog suda, koji je odredio da se sin mora brinuti za oca u mirovini, iako otac s njim nije održavao kontakt nakon što je postao punoljetan, tumači kao posljedica sve većeg broja starijih osoba, čime oni postaju, implicitno se zaključuje u tekstu, pretežak teret za državu:

Valja to gledati i u svjetlu demografskih kretanja u Njemačkoj, jer 2008. godine na stotinu radno sposobnih Nijemaca dolazile su 34 starije osobe, a do 2060. godine to bi moglo narasti na čak 65 umirovljenika na 100 radnika. (Perica, 12.2.2014., VL)

---

¹⁸ Članak Bernarda Karaklaša „Osigurajte se za 20-30 godina mirovine jer država novca nema“ kategorizirali smo u članke u kojima se umirovljenici predstavljaju i kao problem (zbog toga što država za njih nema novca) i kao žrtve (zbog mogućeg siromašnog života u mirovini).

¹⁹ Unatoč tome što je obilježen odgovarajućim tagom „umirovljenici“, u članku „Prvi put mogu glasovati rođeni nakon Oluje. Nudi im se Titova bista, lustracija i vojni rok“ autora Marka Biočine, umirovljenici se spominju samo rubno (u jednoj rečenici). Međutim, smatramo da taj članak na svoj način, iako minimalno, doprinosi negativnom shvaćanju umirovljenika – interpretira ih se kao jednu od skupina koja mladima onemogućuje ostvarivanje utjecaja na politiku.

Mirovine kao ekonomski problem ukrštavaju se s problemima na razini nacionalnosti: tematizira se neriješeno pitanje 47.000 umirovljenika koji su, prema riječima Jove Koblara, predsjednika Udruženja umirovljenika iz Hrvatske, u devedesetima izbjegli s „prostora pod zaštitom UN-a“, odnosno, kako autor članka pojašnjava „okupiranih dijelova Hrvatske koju su Srbi nazvali Krajinom“ (Flego, 26.3.2014., VL) i sada potražuju isplatu mirovina.

U jednom se članku, koji tematizira „blokirane“ građane i analizu izrađenu prije donošenja zakona za oprost duga, sugestivnim naslovom („Blokirani umirovljenici: u mirovini, a dobili 2 milijarde kredita?!“ – Kiseljak, 4. 5. 2014., VL) implicira mogućnost da pojedini umirovljenici zloupotrebljavaju sustav i na taj način još više narušavaju gospodarsku ravnotežu u državi.

Kroz ekonomsku prizmu umirovljenike predstavlja i 9 članaka koje smo kategorizirali kao neutralne, s obzirom na to da se zbog njihove kraćine te informativnog karaktera ne mogu jasno svrstati u postojećoj kategorizaciji. Međutim, s obzirom na sadržaj, oni se uklapaju u predstavljanje umirovljenika kroz negativni aspekt, odnosno prikazuju ih isključivo kroz nepovoljan financijski položaj: tematiziraju odluku Upravnog vijeća Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje kako, s obzirom na pad cijena, nema razloga za povećanje mirovina (Gatarić, 6. 9. 2014., VL) ili prenose informaciju o većim prihodima za radnike i umirovljenike zbog povećanja neoporezivog dijela dohodaka i mirovina (Vecernji.hr, 6. 10. 2014., VL²⁰). Osim toga, članci iz te kategorije informiraju o temama poput davanja božićnica vukovarskim umirovljenicima i izrijekom navode koliko će se novca u tu svrhu potrošiti iz gradskog proračuna (Bradarić, 12. 12. 2014., VL). Jedan tekst sažima informacije o tome koji gradovi isplaćuju božićnice, te odluci nekih gradova da za njih, "bez obzira na to koliko su im mirovine mizerne i koliko teško spajaju kraj s krajem" u gradskim blagajnama nema dovoljno novca (Borovac, 17.12.2014.). Spominje se i novčana pomoć Grada Zagreba za umirovljenike (Šobak, 9. 7. 2014., VL i Vecernji.hr, 20. 8. 2014., VL), kao i druge pogodnosti - u Zagrebu su dobili, uz siromašnije građane, pravo na besplatne pretplatne karte za javni prijevoz (Novosel Vučković, 17.1.2014, VL). Međutim, vijest objavljena krajem godina tematizira moguće ukidanje besplatnog pokaza za zagrebačke umirovljenike radi "uštede svake proračunske kune", od čega će se, prema riječima tadašnje dogradonačelnice Sandre Švaljek ipak odustati zbog velikog broja korisnika tih karata (Kovačević, 11. 12. 2014., VL).

---

²⁰ Tekst je prenesen iz Novog lista.

Jutarnji list

Tekst „Hrvatskoj 2015. prijeti katastrofa. Jedan čovjek radit će za jednog umirovljenika!“ (Bošković, 17.2.2014., JL) može poslužiti kao paradigmatički članak za tekstove u kojima se umirovljenici i mirovinski sustav predstavljaju kao problem. Svoju poruku donosi naizgled neutralnim stilom i objektivnim statistikama: navodi se da će prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje u sustavu generacijske solidarnosti samo 1,05 do 1,08 osiguranik plaćati doprinose za jednog umirovljenika, te se traži obnova prvog stupa osiguranja, a trenutnim osiguranicima preporuča štednja u privatnim fondovima. Međutim, prijeteći naslov, nadnaslov (KOLAPS SUSTAVA) i pojedini izrazito sugestivni izrazi u samome tekstu (npr. *armija penzionera*, *posvemašnja nesposobnost hrvatskog društva za ekonomsko samoodržanje*), pokazuju da je autor teksta zauzeo jasnu perspektivu koja, iako neizravno, krivnju za neodrživost sustava pripisuje umirovljenicima – njihov velik broj u odnosu na broj zaposlenih predstavljen je kao problem, bez ulaženja u okolnosti prijevremenih umirovljenja, kao i neuzimanje u obzir tadašnje ekonomske situacije (velik broj radno sposobnih osoba koje su nezaposlene).

Postojeći mirovinski sustav neodrživim smatra i premijer Milanović, koji je umirovljenicima poručio "kako se sustav generacijske solidarnosti na primjeru njihove generacije "igra zadnji puta" u novijoj hrvatskoj povijesti, jer slijede nova pravila po kojima će se za mirovinu morati zaraditi na drugi način (Hina, 29.10.2014., JL).

U drugim člancima iz kategorije tematizira se zloupotreba mirovinskog sustava - otkriveno je da je hrvatske mirovine 'primalo' 70 umrlih osoba (Hina, 24.5.2014., JL). Navodi se i upozorenje predsjednice Sindikata umirovljenika Hrvatske Jasne Petrović koja "pozdravlja sve aktivnosti koje mirovinski sustav dovode u red, ali se protivi stigmatizaciji, pa i kriminalizaciji određenih socijalnih skupina".

Samo rubno umirovljenici se navode u članku prenesenom iz Slobodne Dalmacije (Perić, 3.2.2014., JL) - kao jedna od kategorija građana koje splitske gradske vlasti žele "natjerati" na plaćanje komunalnih dugova (privremenim) ukidanjem socijalnih naknada.

6.1.5.3. UMIROVLJENICI I KAO PROBLEM I KAO ŽRTVE

Večernji list

U pojedinim se člancima umirovljenički ili mirovni sustav predstavlja i kao problem za državu, ali se istodobno umirovljenike prikazuje kao žrtve – poskupljenja, malih mirovina itsl. Primjer za to su članci koji tematiziraju poskupljenje umirovljeničkih domova. U obje se dnevne novine temi uvođenja ekonomskih cijena u umirovljeničke domove pristupa vrlo slično. U člancima je zastupljena kako perspektiva ondašnjeg Ministarstva socijalne politike i mladih, tako i umirovljeničkih udruženja. Iako je poskupljenje domova, kako pretpostavljamo, najvećom mjerom motivirano politikom štednje i smanjenjem izdataka državnog proračuna, ono se legitimira pravednošću:

Dakle, ako se podigne cijena na ekonomsku, svaki će korisnik vidjeti može li je platiti. Kaže li da ne može, ići će se u centar za socijalnu skrb gdje će se vidjeti imovinsko stanje njega i njegovih obveznika uzdržavanja. Ako su nezaposleni i nemaju mogućnost plaćanja, korisnik će ostati na subvenciji. Ako se pak pokaže da mu je mirovina 5000 kuna ili da mu djeca imaju plaću od 15 tisuća kuna, plaćat će ekonomsku cijenu. Bit će to bitno pravedniji sustav jer će se plaćati onome tko nema sredstava, a sada se plaća svima, pa i najbogatijima – kaže Iva Prpić. (Kovačević-Barišić, 15. 2. 2014., VL)

te eliminiranjem nepotizma - liste čekanja se naime, kako se navodi u članku (Kovačević-Barišić, 15.2.2014., VL), "korigiraju" zahvaljujući vezama, što takav način dodjeljivanja mjesta u domu dodatno dovodi u pitanje.

Na argumente iz Ministarstva nastavljaju se i ravnateljice domova:

U domovima je previše osoba s vrijednom imovinom i visokim primanjima. Ogorčen sam protivnik tih stvari i inzistiram da se kod prijema komisija potruži saznati sve o imovinskom stanju osobe, ali to nije uvijek tako – govori nam ravnateljica jednog zagrebačkog doma, ne htijući izrijezom reći kako učestalo ima intervencije da nekoga primi, što smo sami zaključili. (Kovačević-Barišić, 15. 2. 2014., VL)

Kako je navedeno, na najavljeno poskupljenje reagirale su umirovljeničke organizacije, koje su također dobile prostor u člancima. Tako Milan Tomičić, zamjenik predsjednice Sindikata umirovljenika Hrvatske Jasne A. Petrović, ističe, što je podcrtano u naslovu članka, kako umirovljenicima, u slučaju da 6 000 kuna mirovine budu morali dati za dom, "neće ostati za osnovne potrebe, od paste za zube do ostalog" (Golemac, 8. 4. 2014., VL).

Perspektivu bližu umirovljeničkim udrugama zastupa i Višnja Fortuna, pročelnica Gradskog ureda za socijalnu zaštitu, koja naglašava kako su "ovakve najave Ministarstva ishitrene" te smatra "da bi svaka županija trebala napraviti analizu trenutačne situacije u domovima" (Golemac, 8. 4. 2014., VL).

Jutarnji list

U Jutarnjem listu umirovljenici se istodobno i kako problem i žrtve prikazuju u dva članka, a oba tematiziraju poskupljenje domova umirovljenika. Jednako kao u člancima Večernjeg lista, implicira se neodrživost postojećeg sustava i državnog subvencioniranja domova (a time se umirovljenici svrstavaju u kategoriju društvene skupine koja za državu predstavlja problem), ali se istodobno navedeno poskupljenje predstavlja iz perspektive umirovljenika, odnosno daje se prostor akterima koji umirovljenike zastupaju. U tekstu "Država priprema uvođenje ekonomskih cijena u županijske domove umirovljenika" (Hina, 6.4.2014., JL) stavu Ive Prpić, tadašnje pomoćnice ministrice socijalne politike i mladih ("Zašto oni koji to mogu ne bi plaćali punu cijenu, umjesto da se njihov smještaj subvencionira i pada na teret hrvatskih poreznih obveznika") suprotstavlja se perspektiva koju donosi predsjednica Sindikata umirovljenika Hrvatske Jasna A. Petrović. Ona „upozorava da je u Hrvatskoj tek 1,6 posto umirovljeničke populacije pokriveno domovima", "poziva na obustavu reforme dok se ne izradi kvalitetna analiza i simulacije čitave problematike, 'kako ljudi ne bi postali žrtve'.

Krajem godine (Hina, 4.12.2014., JL) ista se tematika ponovno se obrađuje u članku "Poskupljuju domovi umirovljenika. Ministarstvo: 'Niti jedan korisnik neće biti izbačen'". Dragica Marač, pročelnica Odjela za socijalnu politiku navodi kako je poskupljenje bilo nužno jer se cijene nisu mijenjale 14 godina te ističe da su i nakon poskupljenja cijene "daleko ispod tržišnih cijena", a poskupljenje se ponovno legitimizira pravednošću prema svim skupinama umirovljenika:

Povećavanjem cijena željeli smo povećati pravednost jer su mirovine svima male, i onima koji žive u domovima i koji nisu tamo. Pitanje je tko od umirovljenika koji nisu

u domovima za 1600 ili 2100 kuna ima tri obroka dnevno, struju, grijanje, toplu vodu i stručnu pomoć.

6.1.5.4. UMIROVLJENICI KAO ŽRTVE

Večernji list

Kako je već navedeno, umirovljenici su u Večernjem predstavljani kao žrtve u ukupno 13 tekstova, odnosno u 34% analiziranih članaka. Slika umirovljenika kao žrtava kreće se od njihove obespravljenosti i bespomoćne pozicije na razini sustava do individualnih slučajeva, kada postaju žrtvom prevaranata ili se na pojedinačnom slučaju ocrta nedostojanstven život u starosti. Tekstovi u kojima su umirovljenici prikazani kao žrtve različitih vrsta prevara doprinose slici umirovljenika kao pasivnih društvenih aktera – osim što su na sistemskoj razini siromašni, oni su zbog svoje naivnosti i nepažljivosti idealne mete prevaranata; ne doprinose društvu – nisu jaki i produktivni, nego dovoljno slabi da ih zlonamjerni mogu iskoristiti. Pojedinačne prevare uglavnom su financijske prirode: primjerice, dvije žene predstavljaju se kao socijalne radnice i trenutak nepažnje starije osobe koriste za krađu (Štefančić, 16. 4. 2014., VL), a povratnici iz Njemačke svoju su "ušteđevinu odlučili uložiti u vikendicu na moru, ali su zbog povoljne cijene previdjeli to da ta kuća nije pravilno uknjižena u zemljišne knjige te da joj "zbog toga prijeti rušenje" (Erdelja, 5. 9. 2014., VL).

Loša kvaliteta života u starosti ocrta se kroz članak o umirovljeničkom paru iz Rijeke koji se osjećaju "bespomoćni, jadni, oboje su teško bolesni, a usto se brinu i o 94-godišnjoj, gotovo nepokretnoj majci" (Klobučar, 15. 9. 2014., VL). Nezaštićenost umirovljenika koji su za radnog vijeka pripadali i srednjem sloju, jasna je iz riječi umirovljenice, psihologinje i nekadašnje profesorice u riječkoj Medicinskoj školi, koju su nakon što je odradila puni radni staž, troškovi bolesti u obitelji doveli u neizdrživu situaciju:

Mi smo u crvenim minusima, potpuno na dnu, nemamo ušteđevine, nikakvih nekretnina, djece i rodbine koja bi nam pomogla, otplaćujemo ovaj stančić u kojem živimo s majkom, potpuno smo financijski slomljeni – tihim glasom govori profesorica koja, fizički iscrpljena, jedva ima snage pomoći majci.

Tekstovi koji prikazuju umirovljenike kao skupinu od koje se na sustavnoj razini proizvodi žrtva tematiziraju nebrigu države i/li gradova za starije osobe: tako, primjerice, Gradski odbor

Hrvatske stranke umirovljenika kritizira kako "Grad Vinkovci kao i Vukovarsko-srijemska županija nema ni plan ni program vezan za populaciju treće životne dobi", osim plana "da se svake četiri godine pred lokalne izbore oglase, podijele malom broju umirovljenika uskrsnice". HSU, osim toga, naglašava da sredstva za poboljšanje položaja umirovljenika, poput organizacije pučke kuhinje ili dnevnog boravka umirovljenika, lako nestanu prilikom rebalansa proračuna (Flego, 18.6.2014., VL) – činjenica koja jasno pokazuje da je položaj umirovljenika ima malu političku težinu te da umirovljeničke organizacije ne uspijevaju ostvariti dostatan utjecaj. Da se računa s nepostojećim ili malim političkom pritiskom umirovljenika, prepoznaju i u Sindikatu umirovljenika Hrvatske, koji je uz kritiku najavljenih poreznih reformi zbog toga što idu na ruku samo zaposlenim, ne i umirovljenim radnicima, napomenuo: „Vlada sigurno misli da su umirovljenici skupina koja ne može pružiti veliki otpor“ (Arežina, 26.8.2014., VL). Osim toga, umirovljenici su prikazani i kao žrtve nepravednih propisa i stava da s progresijom dobi opadaju sposobnosti: vozači stariji od 65. godina izdvojeni su kao rizična skupina koja mora proći liječnički pregled, dok se istodobno produžuje radni vijek starijih osoba. Jasna Petrović, predsjednica Sindikata umirovljenika, upozorava kako izmjenama nije prethodilo istraživanje te kako "umirovljenici nisu rizična skupina vozača, to su mladi vozači, alkoholičari, ovisnici", a ova je odredba "udar na ionako osiromašene kućne budžete umirovljenika" (Borovac, 10. 9. 2014., VL).

Jutarnji list

Od ukupno 5 članaka Jutarnjeg lista u kojem su predstavljeni kao žrtve, u dvama su pojedinačni umirovljenici predstavljeni kao žrtve obiteljskog nasilja (Piškor, 29.1.2014., JL) i kamataru (Pušić, 16.01.2014., JL), a u ostalima se tematizira njihov sistemski položaj (kao posljedica neadekvatne gospodarske i državne politike). Hrvatska se tako, na temelju indeksa kvalitete života Global AgeWatcha za 2014., proglašava zemljom koja „nije za starije osobe“ (HINA, 1.10.2014., JL). Navedeni indeks u obzir je uzeo 4 kriterija - sigurnost prihoda starijih ljudi, zdravstveno stanje, osobne kapacitete (razina obrazovanja i postotak zaposlenih između 55 i 64 godine) te povoljno okruženje (društvena povezanost) - a Hrvatska je, mjereno prema sva 4 faktora, zauzela 67. mjesto od ukupno 96 zemalja. Hrvatska se pozicionirala u sredinu ljestvice jedino s obzirom na zdravlje starijih, a ispodprosječne rezultate ostvarila je u području sigurnosti rada (66. mjesto), povoljnog okruženja (72. mjesto) i osobnih kapaciteta (77. mjesto). U izvješću se ističu i socijalne mirovine kao "jedno od najučinkovitijih oruđa za smanjenje siromaštva među osobama starije životne dobi". Međutim, iako u, primjerice, Norveškoj postoje od 1936., socijalne mirovine nisu uvedene u zemljama s malim i srednjim

prihodima, među kojima je i Hrvatska. Izvješće navodi i da će osobe starije životne dobi činiti još značajniji dio stanovništva, a ističe se i UN-ov poziv na jednako tretiranje osoba treće životne dobi:

Izvješće navodi da će do 2050. oko 40 zemalja obuhvaćenih indeksom kvalitete života imati 30 posto stanovništva starijeg od 60 godina. UN se zalaže da se starijima omogući ista briga i skrb kao i za najmlađe, uz poruku zemljama "ne napuštajte nikoga".

U jednom je članku (Piteša, 5.3.2014., JL) podskupina umirovljenika, književnici i dramski umjetnici, prezentirana kao, pogotovo s obzirom na svoje zasluge, posebna žrtva loših ekonomskih uvjeta te malih mirovina. U tekstu se govori o apelu koji su Društvo hrvatskih književnika, Hrvatsko društvo pisaca i Hrvatsko društvo dramskih umjetnika uputili Vladi Republike Hrvatske, kako bi upozorili na nedostatne mirovine umirovljenih umjetnika:

U potpunosti svjesni trenutačne situacije i skromnih financijskih mogućnosti, moramo Vas ipak upozoriti na činjenicu da se u posljednje dvije godine Vašoj Komisiji javio znatan broj umirovljenih umjetnika raznih profila, od književnika, naših kolega, do dramskih umjetnika, glazbenika i dr. koji su zbog svojih mizernih mirovina uputili molbe za stalnu novčanu nadoknadu. Najtoplije vas molimo da barem kakvim odgovorom, bio on pozitivan ili negativan, iz pristojnosti obavijestite o rješavanju tih pitanja. Sâm odgovor, bez obzira na njegov karakter, bio bi znak Vaše skrbi i pažnje za umjetnike koji pri kraju svoga životnoga vijeka jedva preživljavaju, a svojim su stvaralaštvom znatno pridonijeli kulturnom životu naše zemlje.

U članku „USTAVNI SUD Profesori i znanstvenici ne moraju sa 65 godina u mirovinu“, koji je 22.7.2014. objavila Hina, o još se jednoj podskupini umirovljenika, profesorima i znanstvenicima, govori kao žrtvama, ali u ovom slučaju (nisu izravno) žrtve ekonomskih prilika, nego dobnih normi: od njih se, prema Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, donesenom 17. srpnja 2003.²¹, očekivalo umirovljenje kako bi se,

---

²¹ U članku 42. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju stoji sljedeća odredba: Znanstveniku u znanstvenoj organizaciji istekom kalendarske godine u kojoj je navršio 65 godina života prestaje ugovor o radu radi odlaska u mirovinu. Iznimno, kada postoji potreba za nastavkom rada znanstvenog savjetnika, znanstvena organizacija može s njim zaključiti ugovor o radu na određeno vrijeme, a najkasnije do isteka kalendarske godine u kojoj on navršava 70. godinu života. U članku 102. ista se odredba odnosi na zaposlenike na nastavnom radnom mjestu: (6) Zaposleniku na znanstveno-nastavnom, umjetničko-nastavnom i nastavnom radnom mjestu na visokom učilištu istekom akademske godine u kojoj je navršio 65 godina života prestaje ugovor o radu radi odlaska u mirovinu. (7) Kada postoji potreba za nastavkom njegova rada, visoko učilište može redovitom profesorom u trajnom zvanju i profesorom visoke škole u trajnom zvanju produljiti radni odnos do isteka akademske

pretpostavljamo, oslobodilo mjesto za nove zaposlenike. Međutim, Ustavni je sud ukinuo 42. i 102. članak Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, donesenog 17. srpnja 2003., i članak 20. Zakona o izmjenama i dopunama zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, smatrajući da se „rečenim zakonskim odredbama podvrgavaju posebnom postupku ocjene izvrsnosti, koji je usporediv s postupkom njihova reizbora u zvanje, što je protivno biti njegovih trajnih zvanja.“

6.1.5.5. OBRANA PRAVA UMIROVLJENIKA

Kako je već navedeno, članak Inoslava Beškera „Paraziti nisu umirovljenici nego oni koji su ih pokrali“, objavljen u Jutarnjem listu 18. 2. 2014., predstavlja obranu prava umirovljenika na dostojanstven život u mirovini, kakav su nakon svog radnog vijeka i zaslužili, kao i pravo na pravedan tretman koji imaju kao ljudska bića. Beškerov članak nastao je kao izravna reakcija na tekst objavljen dan ranije u njegovim matičnim novinama („Katastrofa 2015. Jedan čovjek radit će za jednog penzionera“ autora Ratka Boškovića). Bešker se zauzima za prava umirovljenika polazeći iz dvojake perspektive: kao novinar prepoznaje neprofesionalni medijski, društveni i državni tretman jedne deprivilegirane društvene skupine, a kao skorašnji umirovljenik potkrepljuje svoje argumente koji pobijaju utemeljenost i opravdanost takvog prikaza umirovljenika.

Identificira uobičajene diskriminatorne mehanizme kojima se pripadnike deprivilegirane skupine odvaja od norme (poželjnog, normalnog, uobičajenog i – ljudskog):

Gotovo pa me oduševio naslov u jučerašnjemu Jutarnjem listu: [“KATASTROFA 2015. Jedan čovjek radit će za jednog penzionera”](#). List u kojem radim lijepo je razdijelio: na jednoj strani su ljudi, na drugoj penzioneri. Prvo sam povraćao: nisam (još) umirovljenik, ali dugo nisam imao tako snažan refleks gađenja kakav me spopao čitajući taj naslov, koji implicitno penzionerima niječe ljudskost.

Bešker prepoznaje ponavljajući mehanizam diskriminiranja bilo koje društvene skupine: uvijek smo na jednoj strani mi (koji govorimo i(li) pišemo te postupamo ispravno), a na drugoj oni (ne-mi, koji nekom svojom karakteristikom ili ponašanjem odudaraju od

---

godine u kojoj navršava 70 godina. Pri tome će se posebno cijeniti njegov znanstveni doprinos, uspješnost u obrazovnom procesu i odgoju mladih znanstvenika i nastavnika. (NN [123/03](#))

poželjnog). U krajnjoj konsekvenci na te se druge prestaje gledati kao na punovrijedne članove zajednice te postaju definirani (pretežno ili isključivo) kroz karakteristiku koja je društveno stigmatizirana kao negativna – drugim riječima, „nijeće im se ljudskost“.

Bešker povlači paralelu između problema generacijske solidarnosti u današnjem društvu, u kojem se na umirovljenike premješta odgovornost za „katastrofalan“ omjer zaposlenih *ljudi* i penzionera, i prijašnjih praksi prema starijima kao nekorisnim članovima društva, koji uključuju i dobrovoljan odlazak starih iz zajednice i prepuštanje neminovnoj smrti u inuitskoj kulturi ili njihovo ubijanje (tzv. *lapot*²²).

Koristi vlastiti primjer i svojih 44 godina mirovinskih davanja kako bi uobičajeni prikaz odnosa umirovljenika i države preokrenuo u njegovu suprotnost: država, odnosno njezini službenici, u Beškerovoj interpretaciji nije „žrtva“ koja jedva diše pod teškim teretom svih socijalnih izdataka, nego otimačica novca koji su umirovljenici cijeli radni vijek uplaćivali u državni proračun da bi ih na kraju dočekalo „provođenje istraživačke djelatnosti po kontejnerima“ i „toliko neljudska mirovina da im se eto i mi novinari rugamo da nisu ljudi“:

Dakle, neka mi država vrati što sam joj morao dati, ono za što mi je lagala da je ulog za moju starost i nemoć, ono za što me varala da će mi priskrbiti 80 ili čak 85 posto moje plaće kad mi je novac sisala na slamku, naravno revalorizirano. I neka mi isplati samo prosječnu bankovnu kamatu na to (...) Gdje je taj moj novac?

te prokazuje sve društvene strukture koje su po njegovom mišljenju zaista dovele do neodržive financijske situacije i narušavanja principa međugeneracijske solidarnosti:

Opljačkala ga je lopovska država, opljačkali su ga ne ljudi nego nadljudi koji su od toga plaćali branitelje umjesto iz budžeta obrane (...), opljačkali su ga razbojnici koji su imutak iz portfelja Mirovinskog fonda razdali budzašto Vrhovnikovim pajdašima (...) Opljačkali su oni koji su lustraciju i te kako proveli, tjerajući u prijevremenu mirovinu čeljad s “pogrešnim krvnim zrcima” i s “pogrešnim uvjerenjima” (...) Opljačkali su i pljačkaju oni koji su urokali privredu, potamanili radna mjesta i unesrećili one ljude koji bi i danas rado plaćali mirovinski doprinos, samo da im je zaposlenja.

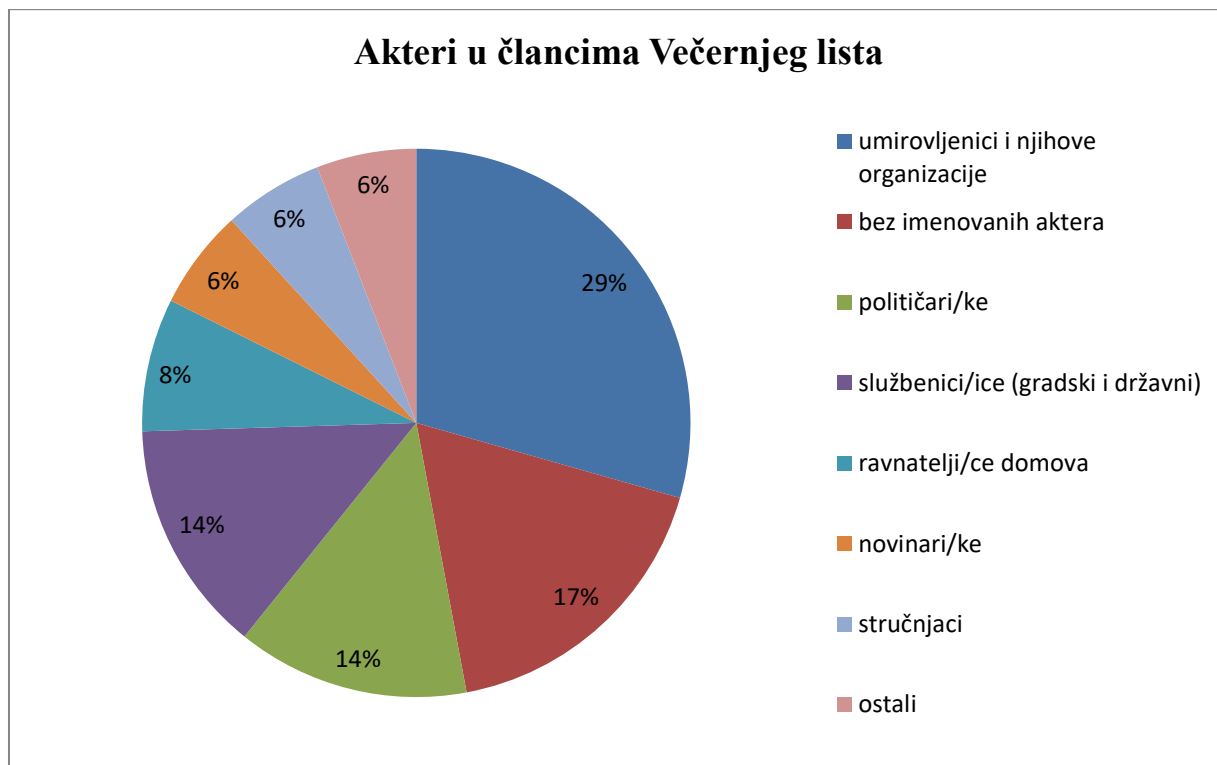
²² Postoje različiti opisi lapota: prema Beškerovom tekstu, mlađi član obitelji stavlja komad kruha na glavu i ubija ga sjekirom govoreći: Ne ubijam te ja, nego ovaj kruh.“. Međutim, nije potvrđeno da je taj običaj zaista postojao.

Dakle, Beškero­v tekst pred­stavlja iznimku koja značajno odudara od ostalih analiziranih tekstova na nekoliko razina: s obzirom na njegovu dužinu, vrstu (komentar), stav koji se u njemu iznosi (obrana umirovljenika) te način na koji je pisan (izrazito stilistički obojen).

6.1.5.6. AKTERI

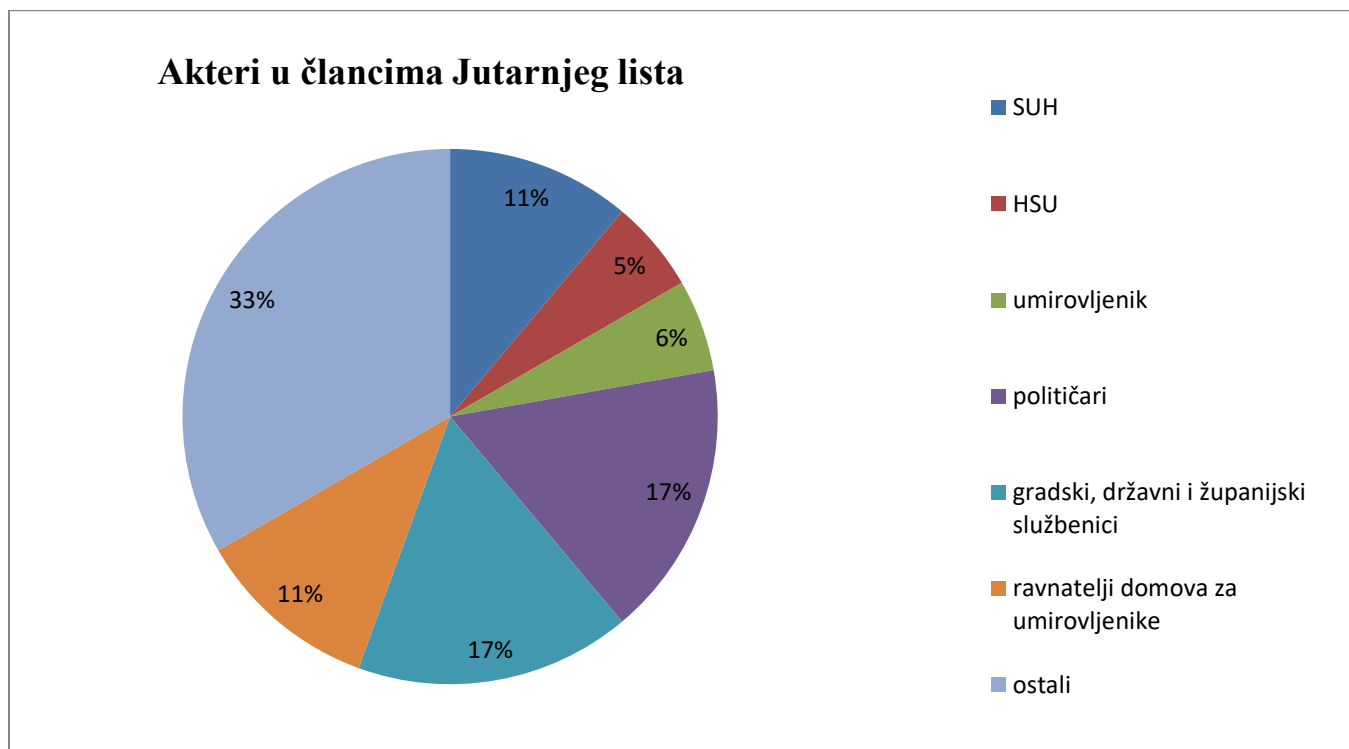
Analizom aktera koji se javljaju u člancima željeli smo ustanoviti koji sve pojedinci, organizacije, udruge i sl. imaju utjecaj na prezentaciju umirovljenika u dvjema dnevnim novinama, te u kojoj mjeri sami umirovljenici imaju pristup stvaranju medijskog diskursa o svojoj društvenoj grupi.

U člancima Večernjeg lista različiti se akteri spominju ukupno 51 puta, a 29% njih na neki je način povezano s umirovljenicima: u najvećem broju slučajeva (4) riječ je o Hrvatskoj stranci umirovljenika (HSU) i pojedinim umirovljenicima (4); zatim slijede različite umirovljeničke organizacije kao što su Sindikat umirovljenika Hrvatske (3), Matica umirovljenika (2), Klub umirovljenika (1) te Udruženje umirovljenika iz Hrvatske (1). Drugi akteri u člancima se javljaju ukupno 34 puta, a najčešće je riječ o različitim političarima i političarkama (7) te gradskim i državnim službenicima, uključujući i različite gradske službe (policija, ZET).

Grafikon 8. Učestalost spominjanja različitih aktera u člancima Večernjeg lista

U člancima Jutarnjeg lista umirovljenici i njihove organizacije također se ne spominju često: na njih, od ukupno 18 aktera, otpada 22%. Od ostalih aktera, najčešće se spominju političari, te gradski, državni i županijski službenici.

Grafikon 9. *Akteri u člancima Jutarnjeg lista.*

Iz analize proizlazi da umirovljenici i njihove organizacije u Večernjem i Jutarnjem listu zauzimaju manje od trećine prostora u odabranim člancima, te možemo zaključiti (iako s obzirom na nereprezentativni uzorak samo uvjetno) da svi ostali akteri imaju značajno veći utjecaj na stvaranje javnog diskursa o umirovljenicima.

6.2. ANALIZA ČLANAKA KOJI TEMATIZIRAJU „STAROST“ I „STARENJE“

Večernji list

U Večernjem listu u razdoblju od 1.1.2014. do 31.12.2014. objavljeno je ukupno 30 članaka koji su svrstani u kategoriju „starost“ i „starenje“²³. Članke smo razvrstali u četiri kategorije: članke s pozitivnim, neutralnim, djelomično negativnim, te negativnim pogledom na starost. Od analiziranih članaka iz Večernjeg lista, 27% (8) svrstano je u kategoriju pozitivnog prikaza starosti ili starenja, 20% (6) starenje prikazuju iz negativne perspektive, a još 47% (14) tematici pristupaju naizgled neutralno, ali impliciraju nepoželjnost simptoma starosti. 7% (2) članka ocijenjeno je posve neutralnim.

U 27% tekstova starenje je prikazano iz pozitivne perspektive, a riječ je o kraćim člancima koji prenose rezultate istraživanja starosti ili iskustvo neke poznate osobe iz Hrvatske ili svijeta. U člancima iz te kategorije nabrajaju se prednosti života u starijoj dobi: tako su prema rezultatima jednog istraživanja, ljudi zbog prihvatanja sebe te pronalaženja sreće u sitnicama, najzadovoljniji u 74. godini (Jurić, 23.6.2014., VL), a u drugom članku, sličnog popularno-znanstvenog sadržaja, nabrajaju se sitnice koje postaju bolje kako starimo - među kojima su, primjerice, manje znojenja i manje alergija (Vecernji.hr, 13.5.2014., VL). Pozitivno o starosti govori i poznata psihologinja Mirjana Krizmanić, koja u intervjuu (Derk, 10.2.2014., VL) povodom knjige Jesenji valcer, koja je starenju i posvećena, navodi da u novijoj literaturi o starosti "ima najmanje onoga čega bi trebalo biti najviše, a to je kako se može zadovoljno starjeti. Kako se može biti veseo i živ čovjek, u starosti živjeti i bolje nego prije (...) Sada se možete baviti onime što ste uvijek htjeli ili što vas je uvijek zanimalo. Ljudi u devedesetoj godini mogu učiti jednako dobro kao mladi, ali uz više ponavljanja."

U kategoriju pozitivnog prikaza starosti svrstali smo i jedan članak iz rubrike Showbiz - "Osvježavajuće je vidjeti da netko stari tako lijepo i sa stilom" (Ravenščak, 30.8.2014., VL), u kojem se hvali izgled glumice Catherine Deneuve jer predstavlja osvježanje "u moru glumica koje godine pokušavaju zaustaviti bezbrojnim (bespotrebnim) operacijama". Unatoč

---

²³ U tekstu pod naslovom „Podočnjaci su prvi signal koji nam organizam šalje kad postoji neki problem“ (Božić, 1.2.2014., VL) starenje se spominje u samo jednoj rečenici, kao prvi ozbiljniji znak starenja. Međutim, s obzirom na to da su njegova tema podočnjaci kao estetski i zdravstveni problem, procijenili smo da članak ipak doprinosi negativnom odnosu prema starenju.

fokusiranosti na važnost dobrog izgleda (i pritisku koji se na taj način dodatno stvara na starije osobe), u članku se kritizira praksa umjetnog održavanja mladog izgleda te se posredno zagovara ideja "dostojanstvenog starenja" koja obuhvaća prihvaćanje uobičajenih znakova starosti te je zbog toga kategoriziran u pozitivno intonirane članke. Pozitivnu sliku starenja, iako se odnosi na srednju, a ne stariju životnu dob, gradi i članak "Julia Roberts: Život nakon tridesete pravo je blaženstvo" (Kovačević, 14.1.2014., VL), u kojem glumica ističe važne prednosti starenja i odbacuje pritisak oko brojanja godina koji joj se nameće u svijetu showbusinessa: "Sreća dolazi u raznim oblicima kako starite i postajete pametniji, pronalazite više prijatelja ili zalazite dublje u odnose s drugim ljudima. Godine su mi najmanja briga. Mnogo radim i kao glumica i kao majka. Ne brojim godine."

Dva članka iz uzorka (Petračić, 5.9.2014. i Kristović, 1.12.2014., VL) tematiziraju starije osobe koje su doživjele 100 ili više godina. Iako je za medije njihov život zanimljiv prvenstveno jer predstavljaju kuriozitet zbog svoje visoke starosti, članci starije osobe predstavljaju u pozitivnom svjetlu, pružaju uvid u njihov život i navike te prenose njihove savjete za dugovječan život. Tako je baka Katica "izvrsnog izgleda, lucidna, pričljiva, zdrava, pokretna", a dugovječnost, usprkost teškom životu, zahvaljuje napornom radu i vjeri: "Puno sam radila i naradila se, samo me rad održao, a Bog drži, zato ga nikada ne psujem. Ja u Njega vjerujem".

Komentar Gojka Drljače "Starenje pojedinca i društva nije isključivo problem, već i prilika" (31.7.2014., VL) predstavlja jedinu detaljniju analizu pozitivnih aspekata starenja u našem uzorku. Iako se na početku starenje definira kao ključni problem "koji se mora početi rješavati danas kako se već u razdoblju 2020.-2030. godine ne bismo suočili s potpunim ekonomskim i socijalnim kolapsom", autor članka, zagovarajući produženje radnog vijeka, kritizira dominantnu percepciju starenja isključivo kao problema te ističe da se "starenje koje vodi zrelosti, iskustvu, većem fondu znanja i razvoju više emotivne i kognitivne kompleksnosti podcjenjuje i u svakodnevnom životu, i biznisu, te posebno u našoj nemuštoj političkoj zajednici" te da "kreativnost, odlučnost, radišnost i hrabrost nije privilegij mladosti".

Ukupno 67% posto članaka starost i starenje tematizira iz negativne (20%) ili djelomično negativne (47%) perspektive. Članak "Među 15 smo najstarijih nacija u cijelom svijetu" (Wiesner Mijić, 7.11.2014., VL) prenosi zaključke s panela o trećoj životnoj dobi i mogućim rješenjima na Danima hrvatskog osiguranja u Opatiji. Članak je fokusiran na "kritično" stanje u državi zbog kontinuirane depopulacije, a ističe se i produljenje razdoblja nakon

umirovljenja tijekom kojeg ne možemo potpuno samostalno obavljati sve što nam treba te se upozorava da "svi trendovi vrište da više ne možemo odgađati mirovinsku reformu". Korištenjem vrijednosno i emocionalno nabijenih izraza poput "stanje kritično", "trendovi vrište" i "porazna istina" tekstom se stvara atmosfera panike i doprinosi stvaranju slike umirovljenika kao gorućeg državnog problema. Na taj se članak nastavlja tekst Tomislava Krasneca "Rad do 67. godine: puno lakše napisati u preporuci EU nego provesti u praksi" (10.11.2014., VL), u kojem se prenosi vijest o prosvjedima belgijskih radnika protiv odluke njihove vlade da se zakonski dob za mirovinu pomiče sa 65 na 67 godina te se analizira kriza socijalne sigurnosti u kontekstu "države čije stanovništvo ubrzano stari i postaje sve neproduktivnije". U nastavku članka autor povlači paralelu s Hrvatskom "koja je deindustrijalizirana, prezadužena, slabo konkurentna, pogođena dugogodišnjom recesijom" te kritizira trenutni mirovinski sustav kao "lanac sreće, tzv. Ponzijevu shemu koja funkcionira dok postoji dovoljan broj novih uplatitelja" i koji bi mogao dovesti do kraha javnih financija mnogih europskih država. Autor smatra da je cijela Europa zbog neodrživog mirovinskog sustava na prekretnici, odnosno da je potrebna "dramatična i brza akcija" kako bi njezini stanovnici zadržali postojeći životni standard i socijalnu sigurnost te zaključuje da nemogućnost održavanja postojeće razine "neće imati samo ekonomske nego i ozbiljne društvene, političke, a možda i sigurnosne posljedice."

Jedan dio članaka u kojima se starost prikazuje na negativan način objavljen je u rubrici Showbizz: u tim se tekstovima tematizira odnos poznatih ličnosti prema vlastitom starenju ili se analizira njihova fizička pojava i naglašavaju znakovi starenja kao izrazito nepoželjni. Tako je glumica Sharon Stone priznala da je "kad je ušla u 40-te, ponijela bocu vina i stala pred zrcalo te nekontrolirano jecala dok je prisiljavala sebe da prihvati da stari. (...) 'Gledala sam svoje lice u zrcalu, gledala svoje tijelo i plakala i plakala i plakala'" (Klančir, 19.2.2014., VL) Slično reagira i pjevačica Kylie Minogue na starenje vlastitog tijela: "izbjegava jutarnje susrete s ogledalom jer joj tijelo više ne izgleda kako bi ona željela. 'Stražnjica mi više nije zategnuta i sve više mi nedostaje samopouzdanja'. (Kovačević, 24.2.2014., VL) Iz izjava obiju „zvijezda“ iščitava se presijecanje različitih psiholoških i društvenih faktora koji oblikuju individualan odnos prema starenju: na jednoj su strani društveni standardi i pritisci oko „propisanog“ izgleda tijela, a na drugoj identitet izgrađen na usklađenosti s konvencionalnim, društveno poželjnim fizičkim izgledom, čije se karakteristike preklapaju s karakteristikama mladog tijela. Stoga je u suočavanju s posljedicama starenja upravo tijelo u zrcalu odigralo

ključnu ulogu: odraz koji su Stone i Minogue vidjele nije više posve bio u skladu s poželjnim izgledom tijela, kako prema društvenim, tako i prema internaliziranim normama obaju žena.

Članak "Što se dogodilo s Kate Moss? Kao da je ostarjela 20 godina!" (Vecernji.hr, 15.4.2014., VL) donosi istu, vrlo negativnu sliku starenja. Ovaj je put starenje prikazano i iz perspektive novinarâ kao promatrača i suca koji donose presudu o nepoželjnosti novog, starijeg tijela, a nove karakteristike fizičkog izgleda jasno su prezentirane kao izrazito negativne (i zbog mladenačkih "grijeha" Kate Moss, konzumiranja droge i alkohola itd.): „besprijekoran ten“ i „savršeno ispeglano lice“ poznate manekenke sada je, kako prenosi članak, zamijenilo lice s „mnogobrojnim borama“, „ugasla ljepota“ i „sustigle godine“. Pritisak na sve ne-mlade osobe osnažuje se uspješnim primjerima održavanja mladenačkog izgleda: tako je u jednom od spotova „44-godišnja Lopez još jednom pokazala da gotovo nije ostarjela ni dana“ i da joj „godine idu samo u prilog“ (Kovačević, 17.3.2014., VL).

Sliku nepoželjnosti starenja, na suptilniji način, grade i naizgled neutralni savjetodavni članci koji tematiziraju ideju što duljeg održavanja mladosti: tako je borba protiv starenja jedna od motivacija za prestanak pušenja (Jurić, 10.4.2014., VL), kao i razlog za konzumiranje namirnica bogatih omega-3-masnim kiselinama (Jurić, 25.3.2016., VL). Naslovi tekstova poput "Ključ se skriva u hladnjaku! 7 namirnica za vječnu mladost" (Ravenšćak, 1.3.2014., VL), "Ovo je 7 navika koje radite svaki dan, a koje vas čine starijima" (Perak, 10.3.2014., VL), "Ovo je božanska namirnica za zdrav i dug život" (Vecernji.hr, 15.4.2014., VL), "Evo zbog čega se tjelesna težina povećava tijekom starenja" (Jurić, 25.6.2014., VL), "Otkrijte koje voće je vaš najveći beauty saveznik" (Jurić, 10.8.2014.) i "Znate li kada je zaista vrijeme da posegnete za anti-age proizvodima" (Vecernji.hr, 10.9.2014., VL, VL) i „Ključ mladosti ne može biti lakši: pokrenite se!“ (Vecernji.hr, 20.3.2014., VL) otkrivaju usredotočenost prvenstveno na održavanje poželjnog, mladog izgleda tijela i izbjegavanje fizičkih "simptoma" starosti - minimaliziranje bora, održavanje poželjne tjelesne težine i mladenačkog izgleda kože i sl. Dio članaka fokusira se na negativne posljedice starenja po zdravlje i funkcije organa, fizičke manifestacije potencijalnih bolesti nudi savjete za izbjegavanje ili ublažavanje slabije memorije, povećanja krvnog tlaka, anemije i ostalih zdravstvenih problema (Jurić, 26.6.2014; Božić, 1.2.2014; Moje zdravlje, 16.4.2014., VL). U članke koje smo kategorizirali kao zaista neutralne starost se spominje u kontekstu njegova istraživanja kao jednog od najsloženijih bioloških procesa (Kustura, 12.5.2014., VL)²⁴ ili se prenose ili

---

²⁴ Članak „Ona je jedina Hrvatica među 40 najboljih mladih biologa“ autorice Irene Kusture starenje se tematizira samo rubno – kao predmet istraživanja mlade biologinje Ive Tolić, koja je po izboru znanstvenog

prenose rezultate istraživanja o dužini telomera kao indikatoru životnog vijeka i zdravlja organizma (Božić, 7.7.2014., VL)

Jutarnji list

Prigodan uzorak članaka objavljenih u Jutarnjem listu obuhvaćao je 24 teksta koji tematiziraju starenje i starost.²⁵ U uzorku se nalazi ukupno 5 (21%) članka koje karakterizira prikaz problematike starosti i starenja iz negativne perspektive, još 6 (25%) članaka većim je dijelom neutralno, ali su dijelom usmjereni na negativne aspekte starenja ili sadrže sintagme koje obilježavaju starost kao nepoželjno životno razdoblje, 10 (42%) članaka starosti prilazi iz neutralne perspektive, a 3 članka (13%) svrstali smo u kategoriju pozitivnog prikaza starosti.

Među 3 članka koja su svrstana u kategoriju pozitivne reprezentacije starosti i osoba treće životne dobi, nalazi se tekst Aleksandra Dragaša, objavljen 23.9.2014., u kojem glazbeni novinar portretira karijeru glazbenika Leonarda Cohena, a u većem dijelu teksta dotiče se i dostojanstvenog, "decentnog" starenja²⁶. Da se u tekstu radi o pozitivnoj prezentaciji starije osobe, vidljivo je iz toga što se ne tematizira samo Cohenov talent; autor implicitno zaključuje kako jednim dijelom kvalitetu tekstova Cohen duguje upravo svojim godinama:

Ponovo se može zaključiti kako je uloga starog mudraca ispod čijeg cinizma i ozlojeđenosti prosijava dobrodušnost i čovjekoljublje - uloga kojoj je težio još dok je bio mlad, ako je to ikada bio - sada savršeno pristaje biološki ostarjelom Cohenu, odnosno, kako bi to pjesnici rekli, njegovoj časnoj starini koja i kad progovara glasom Boga ne nijeće svoje grijehe.

Iz slične perspektive – poštovanja prema osobi treće životne dobi koja je ostvarila značajnu umjetničku karijeru, iako se ne vrednuje eksplicitno njihova visoka dob – pisani su i tekstovi

---

časopisa Cell izabrana kao jedna od perspektivnih znanstvenika/ca mlađih od 40 godina . Članak je pozitivno intoniran, ali u odnosu na uspjeh mlade znanstvenice, a vrijednosni odnos prema starenju kao temi procijenili smo neutralnim.

²⁵ S obzirom na to da sustav tagova (oznaka) u online izdanju Jutarnjeg lista nije toliko sustavan i razrađen kao na web-stranicama Večernjeg lista, odnosno da tagovima "starenje" i "starost" nije označen dovoljan broj članaka za analizu u razdoblju 1.1.2014. do 31.12.2014., u istraživanju smo se poslužili tražilicom *Google*, koja je u navedenom razdoblju pronašla 24 članaka u kojim se spominje starost i starenje.

²⁶ Kao antipod Cohenovom dostojanstvenom starenju autor navodi primjer Madonne koja, prema njegovim riječima, stari „nakaradno“ jer je dio pop industrije u kojoj se popularnost gradi na idealu mladosti i savršenog izgleda: „No, njezina glazba je takva da se ona mora praviti debelo mlađom nego što jest i zbog toga umirati u teretanama, na džogingu i pod nožem estetskih kirurga.“

o spisateljici Ireni Vrkljan (*Životu u gradu, sjećanjima na prošlost, ali i starosti, posvetila je svoje stihove, Dugandžija*, 4.7.2014., JL) te glumici Mariji Crnobori (Marija Crnobori i njene intimne tajne, *Zlatar*, 26.10.2014., JL²⁷).

Članci iz kategorije neutralnog prikaza starosti većinom iz popularno-znanstvene perspektive tematiziraju znanstvena istraživanja procesa i uzroka starenja, kao što je utjecaj slobodnih radikala i telomerase, vitamina, mutacije gena i (ne)zdrave prehrane na brzinu starenja (Čiča, 12.5.2014.; Fischer, 25.09.2014.; Arhiva, 24.11.2014.; Rudež, 29.9.2014.; Franjić, 22.1.2014. te *Jutarnji.hr*, 30.10.2014., JL), a faktori koji uzrokuju ili zaustavljaju starenje u dijelu članaka prikazuju se pojednostavljeno i senzacionalistički, posebno u naslovima: „Vampirski terapija. Ugledni znanstvenici tvrde: Krv mladih ljudi može zaustaviti starenje“ (Čiča, 5.5.2014., JL); „Spasit će nas smrdljivi 'vjetрови'? Da. Mogu spriječiti moždani udar, zaustaviti starenje...“ (Osrečak, 16.7.2014., JL); „Proizveli pilulu s kojom se živi 120 godina! Ruski znanstvenici odgodili proces starenja“ (*Jutarnji.hr*; 27.11.2014., JL) ili „Znanstvenici otkrili tajnu smrti? Za spektakularno otkriće mogu zahvaliti ženi koja je umrla u 115. godini“ (*Jutarnji.hr*; 30.4.2014., JL)

Od ostalih tema iz kategorije neutralnog predstavljanja starosti, jedan članak starost tematizira kuriozitetno - predstavlja 116-godišnju Peruanku koja „svoj dug život duguje kozjem mesu i ovčjem mlijeku“ (*Jutarnji.hr*, 4.5.2014.), dok se drugi bavi pitanjem stanovanja osoba starije životne dobi te prepoznaje „kvalitetan život i dostojanstveno starenje osoba treće životne dobi kao jedan od ključnih problema i izazova u programima Europske unije“ (Kovačević, 6.2.2014., JL), a kao rješenje navodi se preseljenje starijih osoba iz centra grada u „izdvojena mala naselja sa zgradama redovito niže katnosti“, kao što je kompleks Dom za starije i nemoćne *Salvia* u *Crikvenici*.²⁸

---

²⁷ Ipak, iako se u samim tekstovima ne tematizira starost, dotiče se stav obje umjetnice prema starosti i starenju koji je većim dijelom – negativan. Tako je prigodom predstavljanja svoje knjige *Životić* Marija Crnobori izjavila: „Duboka starost je kazna, ali ipak nije loše živjeti. Svi mi živimo neke male živote“. Iz slične, negativnije perspektive starost promatra i Irena Vrkljan čije se „pjesme oslanjaju na još jednu tabu tebu, starost “Starost je možda samo još to/ misli gospođa Bernd/ stajati na balkonu/stajati dugo sve do noći/sve do umiranja.“ Simbolički, starost je u nagomilanim predmetima, “knjigama, slikama, ogrlicama, ružu za usne, francuskoj šansonu...” a ono što sputava duh da uzleti su psihički utezi: depresija, nesanica, strah, samoća, gubitak, nemoć...”

²⁸ Navedeni je članak zbog tipa diskursa svrstan je u neutralan prikaz starosti, iako je članak djelomično promocija navedenog doma za starije i nemoćne, a ponuđeno rješenje – izmještanje starijih osoba iz centra grada kako bi se, između ostalog oslobodio prostor za mlađu populaciju – može se problematizirati iz nekoliko perspektiva: promiče se poželjnost pomlađivanja centra grada i oslobađanja stambenog prostora koji može generirati značajan profit, a zauzimaju ga osobe treće životne dobi. Na prvom mjestu, dakle, ne stoji dobrobit starijih osoba, nego se smatra poželjnijim (i naravno, za mlađe osobe, praktičnijim), da u centru prevladavaju ne-starije osobe. (*Stariji ljudi sele se iz površinom velikih stanova ili kuća u manje, njima odgovarajuće objekte, a*

U dijelu članaka koji tematiziraju znanstvena istraživanja pojavljuju se sintagme koje starost izraženije vezuju uz negativno obilježene izraze i pojmove, poput „kognitivnog propadanja“ (Hina, 23.12.2014., JL); ti su članci intenzivnije usmjereni na negativne aspekte starosti, kao što je primjerice kognitivno oštećenje i „manji mozak“ kao posljedica određenih osobina ličnosti starijih osoba (Majoli, 17.4.2014., JL); starost i njezini simptomi tretiraju se kao sredstvo za zastrašivanje - „Cigareta košta tvoju glatku kožu. Pušenje uzrokuje prerane bore i starenje“²⁹ (Jureško, 5.2.2014.) te se implicira da je fizički izgled i tijelo osoba mlade životne dobi najpoželjniji („Kao da čovjek umjesto 80 poživi 150 godina s tijelom 20-godišnjaka“ – Simić, 12.5.2014., JL). Stoga su oni svrstani u kategoriju naizgled neutralnih članaka koji ipak svojim vrijednosno obilježenim diskursom i(li) usmjerenošću na ideal mladog tijela u određenoj mjeri doprinose negativnoj reprezentaciji starosti.

Članak o Veljku Martonu, vlasniku lanca parfumerija i kolekcionaru umjetnina, naslovljen kao „Liposukcija, teretana, dijeta - sve ću učiniti samo da budem lijep i mlad“³⁰, (Glavić, 28.12.2014., JL) ilustrativan je primjer negativnog odnosa prema starosti. Iako (tada) 64-godišnji akter članka otvara za starost bitne teme (seksualnost starijih, rad u trećoj životnoj dobi, aktivan život), veći dio teksta usmjeren je na vanjski izgled i pristajanje na zahtjeve i pritiske za očuvanjem mladog izgleda, kao i osuđivanje starijih osoba koji se „zapuste“: „nitko ne želi zapuštenog suradnika“, „još malo pa će i kod nas pristao i ugodan izgled postati nužnost kao svagdje u civiliziranom svijetu, „vani će vam šef to naglasiti, direktno ili indirektno, i nitko ga neće optužiti za diskriminaciju; „pravilo je da u biznisu morate biti njegovani i djelovati što mlađe, jer za vaše mjesto u redu stoji još mnogo konkurenata, pritisak je velik.“; „kao uzore imam niz ljudi koji su privlačni i u staračkoj dobi, koji još vladaju svojim carstvima, puni su energije, spremni za sjajne promjene, koji odbacuju sve predrasude i kreću novim putem, nalaze novog, znatno mlađeg partnera i slično“, „...ima kolega kolekcionara s trbušinama, debelih i starih...“ Iako urednik i/li autorica članka

---

na taj se način stambeni fond oslobađa za mlađe naraštaje. Kad bismo taj program prenijeli na Zagreb, gdje su donji dijelovi grada podnastanjeni i gdje je starija populacija, od koje jedan dio živi na drugom ili trećem katu i ne može silaziti niz stepenice i normalno komunicirati s okolinom, a gdje imamo najvredniju urbanističku cjelinu, imali bismo višestruku korist.“) Također, eksplicitno se navodi da navedena naselja „značajnim dijelom svoj razvoj temelje na dobrostojećim građanima treće životne dobi, onima koji imaju pristojno visoke mirovine i imovinu, a postojeći uvjeti stanovanja ne odgovaraju njihovim psihofizičkim sposobnostim“, čime se u potpunosti isključuje i ne nudi rješenje za dio starije populacije koji je u još ranjivijem društvenom položaju – osobe lošijeg imovinskog stanja.

²⁹ U članku je riječ o kampanji Američke agencije za hranu i lijekove (FDA), čiji je cilj smanjenje broja pušača među tinejdžerima. (nap. a.)

³⁰ U tiskanom izdanju Jutarnjeg lista naslov članka je drugačiji i glasi: „Bogati kolekcionar u svetom ratu protiv starosti i ružnoće

opremom članka, blago podrugljivim tonom naslova i podnaslova („Što je muškarac bez botoksa“, „Liposukcija, teretana, dijeta – sve ću učiniti samo da budem lijep i mlad“, „Veljko Marton izazvao je šok kad ga je nagog fotografirao Boris Štajduhar“) kritizira utrku za vječnom mladošću, takvim se „kritičkim“ komentarima članak zapravo uklapa u matricu negativnog prikaza starije osobe³¹: ni na koji način ne problematizira društvena očekivanja koje spominje akter i kojima se prilagođava, nego njegovu reakciju na pritiske koje donosi idealiziranje vječne mladosti prikazuje pretjeranom, eskcentričnom i svodivom na individualne komplekse i osobine ličnosti.

U ostalim člancima (4) iz ove kategorije tematizira se „krah“ mirovinskog sustava, kao i starenje stanovništva – kako u Hrvatskoj u kojoj je mirovinski sustav krahirao jer po prvi put broj umirovljenika veći od broja radnika (Arhiva, 9.5.2014., JL), a zemlja ujedno i, prema broju stanovnika, svake godine izgubi jedan grad (Hina, 19.9.2014., JL), tako i u skandinavskim zemaljama (Klepo, 24.11.2014., JL). U potonjem se članku, kao jedan od uzroka „krize u skandinavskom raju“ navodi i „pritisak na socijalnu državu zbog starenja stanovništva“, a višegodišnje starenje stanovništva navodi se i kao jedan od opterećujućih faktora i za „ključnu europsku ekonomiju“ – njemačko gospodarstvo (Pavić, 3.9.2014., JL).

---

³¹ Dio „kritičkih“ komentara usmjeren je na akterovo iznevjerivanje muške rodne uloge: Martonova pretjerana briga o izgledu implicitno se prikazuje kao nemaskulina, odnosno neprikladna muškoj rodnoj ulozi („Što je muškarac bez botoksa?“).

7. ZAKLJUČAK

U radu smo na prigodnom uzroku nastojali ponuditi pregled tema koje oblikuju diskurs o starenju, starosti, osobama starije životne dobi i umirovljenicima u dvjema hrvatskim dnevnim novinama - Večernjem listu i Jutarnjem listu.

Prema rezultatima provedene analize sadržaja, slike umirovljenika grade se u člancima u kojima su dominantne negativne teme: u 92% članaka u Jutarnjem listu prikazani su ili kao žrtve sustava ili kao problem za sustav, a negativna perspektiva prevladava i u člancima u Večernjem listu, na koju otpada 58% analiziranih članaka.

Starenje i starost obje dnevne novine također prikazuju dominantno iz negativne ili djelomično negativne perspektive - u Večernjem listu u navedenu je kategoriju svrstano 67% članaka, a u Jutarnjem listu 46% članaka. U analizi smo imenovali aktere koji sudjeluju u oblikovanju diskursa o umirovljenicima: 29% aktera koji se spominju u člancima Večernjeg lista na neki je način povezano s umirovljenicima i njihovim organizacijama, a u Jutarnjem listu 22% spomenutih aktera je izravno povezano s umirovljenicima. Drugim riječima, diskurs o umirovljenicima značajno oblikuju ne-umirovljenici: političari, službenici, ravnatelji(ice) domova umirovljenika i drugi.

Slike starijih osoba su, dakle, slike žrtvi ili slike društvene skupine koja opterećuje državnu blagajnu, a slike starosti i njezinih karakteristika također se ocrtavaju iz negativne perspektive - kao nečeg što je nepoželjno i suprotstavljeno poželjnoj mladosti. S obzirom na sve veći udio starijeg stanovništva u populaciji Hrvatske, važno je osvijestiti da načini prikazivanja osoba starije životne dobi - njihovo viktimiziranje, naglašavanje opterećenja koje predstavljaju za proračun i oslikavanje starosti kao „stanja“ koje je potrebno što je duže moguće odgađati - predstavljaju doprinos diskriminaciji starijih osoba. Kao što je navedeno u uvodu, radom se ne želi implicirati da društveni, zdravstveni i ini problemi navedeni u analiziranim člancima ne postoje, nego da, prema riječima Mirjane Krizmanić (iz jednog od analiziranih članaka) u diskursu o starosti "ima najmanje onoga čega bi trebalo biti najviše, a to je kako se može zadovoljno starjeti".

8. SAŽETAK

Tema ovog rada je način prikazivanja osobe starije životne dobi u hrvatskim dnevnim novinama - Jutarnjem listu i Večernjem listu. Prigodni uzorak sastojao se od 50 članaka koji su od 1.1. - 31.12.2014. objavljeni u online izdanjima navedenih novina pod tagom "umirovljenici", a analizirano je i dodatnih 54 članaka koji su objavljeni pod ključnom riječi "starost" i "starenje". Provedeno istraživanje pokazalo je da se slike umirovljenika i osoba starije životne dobi grade prevladavajuće iz negativne perspektive: prikazuju se kao žrtve sustava i malih mirovina ili kao društvena skupina koja predstavlja opterećenje za državni proračun. Analiza članaka pokazala je da se i starenju općenito pristupa iz negativne perspektive te da se tretira kao nepoželjan proces koji je potrebno izbjeći što je duže moguće. U radu se ukazuje i na nužnost i mogućnost drukčijih slika starosti te na važnost osvještavanja postojeće diskriminacije starijih osoba u društvu.

Ključne riječi: umirovljenici, osobe starije životne dobi, ageizam, analiza sadržaja

Summary

The subject of this article are the images of elderly in two Croatian daily newspapers – Jutarnji list and Večernji list. The sample consisted of 50 articles that were from 1.1. to 31.12.2014. published in the online editions of these newspapers with the tag "umirovljenici (pensioners)". Additional 54 articles that were published with the tags „starost“ (old age) and "starenje“ (aging) were also analyzed. The content analysis showed that retirement and elderly people's lives are depicted predominantly negative: they appear as victims of the system or as a social group that represents a burden for the state budget. Analysis of the articles has shown that aging in general is depicted from a negative perspective and that it's treated as an undesirable process that needs to be avoided as long as possible. The article also points to the necessity and possibility of different images of aging and the importance of raising awareness of the existing discrimination of the elderly in the society.

Ključne riječi: pensioners, elderly, ageism, content analysis

9. LITERATURA

- Bejaković, P. (2012). „Kako ublažiti posljedice demografskog starenja stanovništva Hrvatske?“ Institut za javne financije, Zagreb. URL: <http://www.ijf.hr/upload/files/file/osvrti/45.pdf>
- Braithwaite, Valerie (2002). "Reducing Ageism". U: Nelson, Todd D. (ur.) *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*. Str. 311-338.
- Cuddy, A. J., i Fiske, S. T. (2002). Doddering but dear: Process, content, and function in stereotyping of older persons. U: Nelson, T. (ur.) *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*, 3-26. "
- Despot Lučanin, J. (2003.) *Iskustvo starenja: doprinos teoriji starenja*. Jastrebarsko: Naklada slap.
- Golub, Sarit A. et al. (2002). "Acting Your Age". U: Nelson, Todd D. (ur.) *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*. Str. 277-294.
- Greenberg, J. et al. (2002). „Ageism: Denying the Face of the Future“. U: Nelson, T. (ur.) *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*, 27-48.
- Kite, Mary E. i Wagner, Lisa Smith (2002). "Attitudes toward Older Adults". U: Nelson, Todd D. (ur.) *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*. Str. 129-162.
- Levy, Becca R. i Banaji, Mahzarin R. (2004). „Implicit ageism“. U: Nelson, Todd D. (ur.) *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*. Str. 27-48.
- McCann, Robert i Giles, Howard (2002). "Ageism in the Workplace: A Communication Perspective". U: Nelson, Todd D. (ur.) *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*. Str. 163-200.
- Mečev, Dijana i Vudrag, Nikolina (2012). Utjecaj demografskog procesa starenja na gospodarska kretanja u Republici Hrvatskoj. *Praktični menadžment, stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta* 3(2): 37-41.
- Milas, G. (2009.) *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

- Nejašmić I. i Toskić A. (2013). „Starenje stanovništva u Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive“. Hrvatski geografski glasnik 75 (1).
- Palmore, E. B. (1999). *Ageism: Negative and positive*. Springer Publishing Company.
- Pasupathi, Monisha i Löckenhoff, Corinna E (2002). "Ageist Behavior". U: Nelson, Todd D.(ur.) *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*. Str. 201-246.
- Perišin, T. i Kufrin, V. (2009). „Ageizam u televizijskom mediju na primjeru središnjih informativnih emisija HRT-a, RTL-a i Nove TV“. *Ljetopis socijalnog rada* 16(1): 29-50.
- Rešetar Čulo, I. (2014). "Zaštita prava starijih osoba u Europi: trenutno stanje, nedostatci i izazovi“ *Pravni vjesnik* 30(2), 117-135.
- Rusac, S. et al. (2013) "Dobna diskriminacija: iskustva starijih osoba." *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 16 (Supplement), 96-105.
- Šarić, Lj. i Wittschen, W. (2008). *Rječnik sinonima hrvatskog jezika*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Schaie, K. Warner i Willis, Sherry L. (2001). *Psihologija odrasle dobi i starenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Strunga, A. (2012). Aktivno starenje u Europi – nove perspektive. *Andragoški glasnik* 16(1): 33-41.
- Tomek-Roksandić, S. et al. (2006). „Usporedba procjene indeksa starenja zagrebačkog, hrvatskog i europskog pučanstva“ (I dio). *Hrvatski časopis za javno zdravstvo* 2(8-7). URL: <http://www.hcjz.hr/old/clanak.php?id=13023>
- Wilkinson, Jody A. i Ferraro, Kenneth F. (2002). "Thirty Years of Ageism Research". U: Nelson, Todd D. (ur.) *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*. Str. 339-355.
- Živić, D. (2003). „Demografske odrednice i posljedice starenja stanovništva Hrvatske“. *Revija za socijalnu politiku* 10(3).
- Zrinščak, S. (2012). „Aktivno starenje, rodna ravnopravnost i socijalna uključenost“. *Revija za socijalnu politiku*, 19(1): 73-81.

INTERNETSKI IZVORI

Centar za mirovne studije (2012). Izvještaj o provedbi zakona o suzbijanju diskriminacije u 2011. godini. URL:

http://www.cms.hr/system/publication/pdf/44/Izvjestaj_o_diskriminaciji_HR_web.pdf

Izvješće pučke pravobraniteljice za 2014. godinu (IPP). URL:

<http://www.ombudsman.hr/index.php/hr/izvjesca/2014/finish/41-2014/562-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2014-godinu>

Matić, R. *Stariji radnici platili su punu cijenu privatizacije na Balkanu*. Balkan Insight, 11. studenog 2011. www.balkaninsight.com/en/article/stariji-radnici-platili-su-cijenu-privatizacije-na-balkanu

GRADA ZA ANALIZU SADRŽAJA

Arežina, B. (26.8.2014.) 'LALOVAC ĆE DATI BOGATIMA DA MOGU POKUPOVATI IMOVINU SIROMAŠNIH'. URL: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/lalovac-ce-dati-bogatima-da-mogu-pokupovati-imovinu-siromasnih-957460> (20.8.2018.)

Arhiva. (24.11.2014.) VODIČ ZA BORBU PROTIV VIRUSA Otkrivamo koje će vas zdrave namirnice zaštititi od prehlada i gripe. URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/vodic-za-borbu-protiv-virusa-otkrivamo-koje-ce-vas-zdrave-namirnice-zastititi-od-prehlada-i-gripe/583060/> (8.9.2018.)

Arhiva. (9.5.2014.) KRAHIRAO HRVATSKI MIROVINSKI SUSTAV Prvi put imamo više penzionera nego radnika. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/krahirao-hrvatski-mirovinski-sustav-prvi-put-imamo-vise-penzionera-nego-radnika/798559/> (27.8.2018.)

Balijs, P. (25.3.2014.) EVO ZAŠTO JE I 88-GODIŠNJAK NA RAVNICAMA RADOSNO ODBACIO ŠTAKE! URL: <https://www.vecernji.hr/zagreb/evo-zasto-je-i-88-godisnjak-na-ravnicama-radosno-odbacio-stake-928942> (20.8.2018.)

Balijs, P. (5.12.2014.) VJEŽBANJE UZ TRENERE ZA SVE UMIROVLJENIKE. URL: <https://www.vecernji.hr/zagreb/vjezbanje-uz-trenere-za-sve-umirovljenike-977414> (20.8.2018.)

Bešker, I. (18.2.2014.) Paraziti nisu umirovljenici nego oni koji su ih pokrali. URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/paraziti-nisu-umirovljenici-nego-oni-koji-su-ih-pokrali/864028/> (20.8.2018.)

Biočina, M. (20.12.2014.) PRVI PUT MOGU GLASOVATI I ROĐENI NAKON OLUJE. NUDI IM SE TITOVA BISTA, LUSTRACIJA I VOJNI ROK. URL: <https://www.vecernji.hr/premium/prvi-put-mogu-glasovati-i-rodeni-nakon-oluje-nudi-im-se-titova-bista-lustracija-i-vojni-rok-980293> (20.8.2018.)

Borovac, M. (10.9.2014.) VOZAČI NAKON 65. NA PREGLED - SPOSOBNI ZA RAD, ALI NE I ZA UPRAVLJANJE VOZILOM!?. URL: <http://www.vecernji.hr/automobili/vozaci-nakon-65-na-pregled-sposobni-za-rad-ali-ne-i-za-upravljanje-vozilom-960051> (20.8.2018.)

Borovac, M. (17.12.2014.) DUBROVNIK ZA BOŽIĆ DAJE ČETIRISTO KUNA, SPLIT I ZADAR – NIŠTA. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/dubrovnik-za-bozic-daje-cetiristo-kuna-split-i-zadar-nista-979697> (20.8.2018.)

Bošković, R. (17.2.2014.) HRVATSKOJ 2015. PRIJETI KATASTROFA Jedan čovjek radit će za jednog umirovljenika! URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/hrvatskoj-2015.-prijeti-katastrofa-jedan-covjek-radit-ce-za-jednog-umirovljenika/863695/> (20.8.2018.)

Božić, T. (1.2.2014.) PODOČNJACI SU PRVI SIGNAL KOJI NAM ORGANIZAM ŠALJE KAD POSTOJI NEKI PROBLEM. URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/podocnjaci-su-prvi-signal-koji-nam-organizam-salje-kad-postoji-neki-problem-918421> (27.8.2018.)

Božić, T. (7.7.2014.) KOLIKO ĆEMO DUGO ŽIVJETI? ODGOVOR NAM JE ZAPISAN U KROMOSOMIMA. URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/koliko-cemo-dugo-zivjeti-odgovor-nam-je-zapisan-u-kromosomima-948953> (27.8.2018.)

Bradarić, B. (12.12.2014.) BOŽIĆNICE ZA VUKOVARSKE UMIROVLJENIKE I KORISNIKE SOCIJALNE POMOĆI. URL: <http://www.vecernji.hr/slaponija/bozicnice-za-vukovarske-umirovljenike-i-korisnike-socijalne-pomoci-978892> (20.8.2018.)

Čiča, N. (12.5.2014.) NAVODE OŠTEĆENE STANICE 'DA SE UBIJU!' Slobodni radikali ne uzrokuju starenje, naprotiv zaustavljaju ga. URL: <http://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/navode-ostecene-stanice-da-se-ubiju-slobodni-radikali-ne-uzrokuju-starenje-naprotiv-zaustavljaju-ga/799609/> (8.9.2018.)

Čiča, N. (5.5.2014.) VAMPIRSKA TERAPIJA Ugledni znanstvenici tvrde: 'Krv mladih ljudi može zaustaviti starenje'. URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/vampiriska-terapija-ugledni-znanstvenici-tvrde-krv-mladih-ljudi-moze-zaustaviti-starenje/796804/> (8.9.2018.)

Derk, D. (10.2.2014.) MIRJANA KRIZMANIĆ: GLUPO JE IĆI POD NOŽ, IMATI LICE DJETETA I VRAT PURE. URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/glupo-je-ici-pod-noz-imati-lice-djeteta-i-vrat-pure-920217> (27.8.2018.)

Dragaš, A. (23.9.2014.) LEONARD COHEN Jedan od najvećih pjesnika među glazbenicima i u 80-oj jednako dobar kao nekada. URL: <https://www.jutarnji.hr/kultura/glazba/leonard-cohen-jedan-od-najvecih-pjesnika-medu-glazbenicima-i-u-80-oj-jednako-dobar-kao-nekada/701926/> (8.9.2018.)

Draškić Perak, L. (1.3.2014.) KLJUČ SE SKRIVA U HLADNJAKU! 7 NAMIRNICA ZA VJEČNU MLADOST. URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/ovo-je-7-navika-koje-radite-svaki-dan-a-koje-vas-cine-starijima-925878> (27.8.2018.)

Drljača, G. (23.1.2014.) NAPOKON SMO NEŠTO UŠTEDJELI ZA MIROVINE I SAD TO TREBA RASPRČKATI. URL: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/napokon-smo-nesto-ustedjeli-za-mirovine-i-sad-to-treba-rasprckati-916671> (20.8.2018.)

Drljača, G. (31.7.2014.) STARENJE POJEDINACA I DRUŠTVA NIJE ISKLJUČIVO PROBLEM, VEĆ I PRILIKA. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/starenje-pojedinaca-i-drustva-nije-iskljucivo-problem-vec-i-prilika-953262> (27.8.2018.)

Dugandžija, M. (4.7.2014.) IRENA VRKLJAN Životu u gradu, sjećanjima na prošlost, ali i starosti, posvetila je svoje stihove. URL: <https://www.jutarnji.hr/kultura/knjizevnost/irena-vrkljan-zivotu-u-gradu-sjecanjima-na-proslost-ali-i-starosti-posvetila-je-svoje-stihove/673300/> (8.9.2018.)

Erdelja, A. (5.9.2014.) POVRATNICI IZ NJEMAČKE POTROŠILI UŠTEDEVINU NA VIKENDICU NA MORU KOJOJ SADA PRIJETI RUŠENJE. URL: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/povratnici-iz-njemacke-potrosili-ustedevinu-na-vikendicu-na-jadrano-kojoj-sada-prijeti-rusenje-959300> (20.8.2018.)

Fischer, I. (25.9.2014.) KAKO PRODULJITI ŽIVOT ILI ZAUSTAVITI RAK? Otkrili tajnu ljudskih stanica koja će nam omogućiti oboje. URL: <https://www.jutarnji.hr/life/znanost/kako-produljiti-zivot-ili-zaustaviti-rak-otkrili-tajnu-ljudskih-stanica-koja-ce-nam-omoguciti-oboje/702973/> (8.9.2018.)

Flego, M. (18.6.2014.) HSU VINKOVCI: GRAD NI ŽUPANIJA NEMAJU PROGRAM ZA UMIROVLJENIKE. URL: <http://www.vecernji.hr/svijet/izbjegli-umirovljenici-traze-mirovine-i-za-vrijeme-krajine-929108> (20.8.2018.)

Flego, M. (21.10.2014.) HSU UPUTIO OTVORENO OŠTRO PISMO GRADONAČELNIKU MLADENU KARLIĆU. URL: <http://www.vecernji.hr/slavonija/hsu-uputio-otvoreno-ostro-pismo-gradonacelniku-mladenu-karlicu-968656> (20.8.2018.)

Flego, M. (21.11.2014.) HRVATSKA STRANKA UMIROVLJENIKA OGORČENA JER ĆE OPET IZOSTATI BOŽIĆNICE. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/hrvatska-stranka-umirovljenika-ogorcena-jer-ce-opet-izostati-bozicnice-974896> (20.8.2018.)

Flego, M. (26.3.2014.) IZBJEGLI UMIROVLJENICI TRAŽE MIROVINE I ZA VRIJEME 'KRAJINE'. URL: <http://www.vecernji.hr/svijet/izbjegli-umirovljenici-traze-mirovine-i-za-vrijeme-krajine-929108> (20.8.2018.)

Franjić, T. (22.1.2014.) VODIČ: ČUVAJTE SE PECIVA, BIJELE RIŽE, SUHOG VOĆA U tim namirnicama kriju se opasni šećeri. URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/vodic-cuvajte-se-peciva-bijele-rize-suhog-voca-u-tim-namirnicama-kriju-se-opasni-seceri/852841/> (8.9.2018.)

Gatarić, LJ. (26.3.2014.) U TRI MJESECA DOBILI SMO 12 TISUĆA NOVIH UMIROVLJENIKA. URL: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/u-tri-mjeseca-dobili-smo-12-tisuca-novih-umirovljenika-939438> (20.8.2018.)

Gatarić, LJ. (5.11.2014.) U RIZIKU OD SIROMAŠTVA 1,27 MILIJUNA HRVATA, SVAKI PETI SIROMAH. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/u-riziku-od-siromastva-127-milijuna-hrvata-svaki-peti-siromah-971413> (20.8.2018.)

Gatarić, LJ. (6.9. 2014.) U RUJNU NEMA RAZLOGA ZA USKLAĐIVANJE MIROVINA. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/u-rujnu-nema-razloga-za-uskladjivanje-mirovina-959397> (20.8.2018.)

Glavić, S. (28.12.2014.) DRUGA MLADOST BOGATOG KOLEKCIONARA 'Liposukcija, teretana, dijeta - sve ću učiniti samo da budem lijep i mlad'. URL: <http://www.jutarnji.hr/vijesti/druga-mladost-bogatog-kolekcionara-liposukcija-teretana-dijeta-sve-cu-uciniti-samo-da-budem-lijep-i-mlad/596410/> (27.8.2018.)

Golemac, S. (17.11.2014.) BOŽIĆNICE ZA VUKOVARSKJE UMIROVLJENIKE I KORISNIKE SOCIJALNE POMOĆI. URL: <http://www.vecernji.hr/zg-vijesti/u-novom-zagrebu-do-sijecnja-2015-prvi-socijalni-ducen-973933> (20.8.2018.)

Golemac, S. (2.10.2014.) Osnovana linija za prijavu zlostavljanja osoba starije dobi. URL: <http://www.vecernji.hr/zg-vijesti/osnovana-telefonska-linija-za-prijavu-zlostavljanja-osoba-trece-zivotne-dobi-964590> (20.8.2018.)

Golemac, S. (8.4.2014.) 'BUDE LI DOM UMIROVLJENIKU 6000 KN, NEĆE IMATI NI ZA PASTU ZA ZUBE'. URL: <http://www.vecernji.hr/zg-vijesti/bude-li-umirovljenik-dom-placao-6000-kn-nec-imati-ni-za-pastu-za-zube-931639> (20.8.2018.)

HINA (23.12.2014.) ZA ZDRAVIJI MOZAK Evo kojih pet sitnih životnih promjena učiniti kako biste izbjegli kognitivno propadanje. URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/za-zdraviji-mozak-evo-kojih-pet-sitnih-zivotnih-promjena-uciniti-kako-biste-izbjegli-kognitivno-propadanje/595201/> (8.9.2018.)

Hina. (1.10.2014.) INDEKS KVALITETE ŽIVOTA IZNAD 60. GODINA Hrvatska nije zemlja za starije osobe. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/indeks-kvalitete-zivota-iznad-60.-godina-hrvatska-nije-zemlja-za-starije-osobe/562459/> (20.8.2018.)

HINA. (19.9.2014.) SVAKE GODINE, JEDAN GRAD MANJE U 12 mjeseci Hrvatska je izgubila čak 12 tisuća stanovnika. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/svake-godine-jedan-grad-manje-u-12-mjeseci-hrvatska-je-izgubila-cak-12-tisuca-stanovnika/700516/> (27.8.2018.)

Hina. (22.7.2014.) USTAVNI SUD Profesori i znanstvenici ne moraju sa 65 godina u mirovinu. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ustavni-sud-profesori-i-znanstvenici-ne-moraju-sa-65-godina-u-mirovinu/679756/> (20.8.2018.)

Hina. (24.5.2014.) U HRVATSKOJ MIROVINE PRIMALO 70 UMRLIH OSOBA! U proračunu 6 milijuna kuna više. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-mirovine-primalo-70-umrlih-osoba-u-proracunu-6-milijuna-kuna-vise/803290/> (20.8.2018.)

Hina. (29.10.2014.) MILANOVIĆ PENZIONERIMA 'Generacijska solidarnost se igra zadnji puta. Slijede nova pravila'. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/milanovic-penzionerima-generacijska-solidarnost-se-igra-zadnji-puta.-slijede-nova-pravila/573220/> (20.8.2018.)

Hina. (4.12.2014.) POSKUPLJUJU DOMOVI UMIROVLJENIKA Ministarstvo: 'Niti jedan korisnik neće biti izbačen'. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/poskupljuju-domovi-umirovljenika-ministarstvo-niti-jedan-korisnik-nece-biti-izbacen/587122/> (20.8.2018.)

Hina. (6.4.2014.) Država priprema uvođenje ekonomskih cijena u županijske domove umirovljenika. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/drzava-priprema-uvodenje-ekonomskih-cijena-u-zupanijske-domove-umirovljenika/785800/> (20.8.2018.)

Jureško, G. (5.2.2014.) PUŠENJE UZROKUJE PRERANE BORE' To je nova kampanja protiv pušenja namijenjena tinejdžerima. URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/pusenje-uzrokuje-prerane-bore-to-je-nova-kampanja-protiv-pusenja-namijenjena-tinejdzerima/858715/> (8.9.2018.)

Jurić, M. (10.8.2014.) OTKRIJTE KOJE VOĆE JE VAŠ NAJVEĆI BEAUTY SAVEZNIK! URL: <http://www.vecernji.hr/moda-i-ljepota/otkrijte-koje-voce-je-vas-najveci-beauty-saveznik-955009> (27.8.2018.)

Jurić, M. (23.6.2014.) HTJELI BISTE OPET IZGLEDATI KAO DA VAM JE 20? OVO SU POZITIVNE STRANE STARENJA. URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/htjeli-biste-opet-izgledat-kao-da-vam-je-20-ovo-su-pozitivne-strane-starenja-946329> (27.8.2018.)

Jurić, M. (25.3.2014.) EVO JOŠ RAZLOGA DA ŠTO PRIJE PRESTANETE PUŠITI. URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/evo-jos-razloga-da-sto-prije-prestanete-pusiti-932118> (27.8.2018.)

Jurić, M. (25.3.2014.) JOŠ JEDAN RAZLOG DA JEDEMO NAMIRNICE BOGATE OMEGA-3 MASNIM KISELINAMA. URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/jos-jedan-razlog-da-jedemo-namirnice-bogate-omega-3-masnim-kiselinama-928848> (27.8.2018.)

Jurić, M. (25.6.2014.) EVO ZBOG ČEGA SE TJELESNA TEŽINA POVEĆAVA TIJEKOM GODINA. URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/evo-zbog-cega-se-tjelesna-tezina-povecava-tijekom-godina-946609> (27.8.2018.)

Jurić, M. (26.6.2014.) ŠTO SE DOGAĐA S ORGANIMA TIJEKOM GODINA? DOZNAJTE I SAČUVAJTE ZDRAVLJE. URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/sto-se-dogada-s-organima-tijekom-godina-doznajte-i-sacuvajte-zdravlje-946943> (27.8.2018.)

Jutarnji.hr (27.11.2014.) PROIZVELI PILULU S KOJOM SE ŽIVI 120 GODINA! Ruski znanstvenici odgodili proces starenja. URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/proizveli-pilulu-s-kojom-se-zivi-120-godina-ruski-znanstvenici-odgodili-proces-starenja/584671/> (8.9.2018.)

Jutarnji.hr (30.10.2014.) OVA HRANA SKRATIT ĆE VAM ŽIVOT! Četiri vrste namirnica koje svakako treba izbjegavati. URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/ova-hrana-skratit-ce-vam-zivot-cetiri-vrste-namirnica-koje-svakako-treba-izbjegavati/573850/> (8.9.2018.)

Jutarnji.hr (30.4.2014.) ZNANSTVENICI OTKRILI TAJNU SMRTI? Za spektakularno otkriće mogu zahvaliti ženi koja je umrla u 115. godini. URL: <https://www.jutarnji.hr/life/znanost/znanstvenici-otkrili-tajnu-smrti-za-spektakularno-otkrice-mogu-zahvaliti-zeni-koja-je-umrla-u-115.-godini/795289/> (8.9.2014.)

Jutarnji.hr (4.5.2014.) PERUANKA TVRDI DA IMA 116 GODINA 'Tajna moje dugovječnosti su kozje meso, krumpiri i grah'. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/peruanka-tvr-di-da-ima-116-godina-tajna-moje-dugovjecnosti-su-kozje-meso-krumpiri-i-grah/796729/> (8.9.2018.)

Karakaš, B. (5.5.2014.) OSIGURAJTE SE ZA 20-30 GODINA MIROVINE JER DRŽAVA NOVCA NEMA. URL: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/osigurajte-se-za-20-30-godina-mirovine-jer-drzava-novca-nema-936673> (20.8.2018.)

Kiseljak, L. (26.3.2014.) BLOKIRANI UMIROVLJENICI: U MIROVINI, A DOBILI 2 MILIJARDE KREDITA?. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/blokirani-umirovljenici-u-mirovini-a-dobili-2-milijarde-kredita-936550> (20.8.2018.)

Klančir, I. (19.2.2014.) SHARON STONE PRIZNALA DA JE NEKONTROLIRANO PLAKALA KADA JE SHVATILA DA STARI. URL: <http://www.vecernji.hr/zvijezde/sharon-stone-priznala-da-je-nekontrolirano-plakala-kada-je-shvatila-da-stari-922240> (27.8.2018.)

Klepo, M. (24.11.2014.) KRIZA U SKANDINAVSKOM RAJU Premijer: 'Morali bi raditi svi... studenti, stariji, žene i stranci'. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/kriza-u-skandinavskom-raju-premijer-morali-bi-raditi-svi-studenti-stariji-zene-i-stranci/582928/> (27.8.2018.)

Kovačević Barišić, R. (15.2.2014.) U DOM ZA STARIJE NA TERET DRŽAVE MOĆI ĆE SAMO ONI SLABOG IMOVINSKOG STANJA. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/u-dom-za-starije-na-teret-drzave-moci-ce-samo-oni-slabog-imovinskog-stanja-921264> (20.8.2018.)

Kovačević, J. (14.1.2014.) JULIA ROBERTS: ŽIVOT NAKON TRIDESETE PRAVO JE BLAŽENSTVO. URL: <http://www.vecernji.hr/zvijezde/julia-roberts-zivot-nakon-tridesete-pravo-je-blazenstvo-915090> (27.8.2018.)

Kovačević, J. (17.3.2014.) EVO DOKAZA DA JE POTPUNO ISTA KAO I PRIJE 13 GODINA! URL: <http://www.vecernji.hr/zvijezde/evo-dokaza-da-je-potpuno-ista-kao-i-prije-13-godina-927252> (27.8.2018.)

Kovačević, J. (24.2.2014.) NE MOŽE ISPUNITI OČEKIVANJA: ZBOGOM SLAVNOJ STRAŽNJICI. URL: <http://www.vecernji.hr/zvijezde/ne-moze-ispuniti-ocekivanja-zbogom-slavnoj-straznjici-923037> (27.8.2018.)

Kovačević, J. (6.2.2014.) Malo naselje za kvalitetniji život osoba treće životne dobi. URL: <https://www.jutarnji.hr/domidizajn/savjeti/malo-naselje-za-kvalitetniji-zivot-osoba-trece-zivotne-dobi/3134927/> (8.9.2018.)

Kovačević, L. (11.12.2014.) UMIROVLJENICIMA IPAK NEĆE UKINUTI BESPLATNI POKAZ? URL: <https://www.vecernji.hr/zagreb/umirovljenicima-ipak-nece-ukinuti-besplatni-pokaz-978553> (20.8.2018.)

Krasnec, T. (10.11.2014.) RAD DO 67. GODINE: PUNO LAKŠE NAPISATI U PREPORUCI EU NEGO PROVESTI U PRAKSI. URL: <http://www.vecernji.hr/rad-do-67-godine-puno-lakse-napisati-u-preporuci-europske-unije-nego-provesti-u-praksi-972460> (27.8.2018.)

Kristović, I. (1.12.2014.) SLAVLJE U ŠIBENIKU: OTKRIO 'RECEPT' KOJI GA JE DOVEO DO 102. ROĐENDANA. URL: <http://www.vecernji.hr/dalmacija/slavlje-u-sibeniku-otkrio-recept-koji-ga-je-doveo-do-102-rodendana-976649> (27.8.2018.)

Kristović, I. (20.11.2014.) 'SPREMNA SAM LUPITI ŠAKOM O STOL. NEĆU NIKOME DOPUSTITI DA NE RADI SVOJ POSAO'. URL: <http://www.vecernji.hr/predsjednicki-izbori2014/spremna-sam-lupiti-sakom-o-stol-necu-nikome-dopustiti-da-ne-radi-svoj-posao-974697> (20.8.2018.)

Kustura, I. (12.5.2014.) ONA JE JEDINA HRVATICA MEĐU 40 NAJBOLJIH MLADIH BIOLOGA! URL: <http://www.vecernji.hr/znanost/ona-je-jedina-iz-hrvatske-medu-40-mladih-najbiologa-svijeta-938243> (27.8.2018.)

Lepen Štefančić, S. (16.4.2014.) LAŽNE SOCIJALNE RADNICE PLJAČKAJU UMIROVLJENIKE. URL: <http://www.vecernji.hr/slavonija/lazne-socijalne-radnice-pljackaju-umirovljenike-933308> (20.8.2018.)

Majoli, M. (17.4.2014.) APATIČNI LJUDI IMAJU MANJI MOZAK Otkrivena veza između depresije i lezijama bijele tvari. URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/apaticni-ljudi-imaju-manji-mozak-otkrivena-veza-između-depresije-i-lezijama-bijele-tvari/790789/> (8.9.2018.)

Moje zdravlje. (16.4.2014.) TRČANJEM PROTIV STARENJA: VJEŽBANJEM U 20-IMA POVEĆAJTE PAMĆENJE U 40-IMA. URL: <http://www.vecernji.hr/trcanje/trcanjem-protiv-starenja-vjezbanjem-u-20-ima-povecajte-pamcenje-u-40-ima-933242> (27.8.2018.)

Novosel Vučković, S. (17.1.2014.) UMIROVLJENICI I SIROMAŠNIJI, OD Ponedjeljka po BESPLATNE KARTE ZET-A ZA 2014. URL: <https://www.vecernji.hr/zagreb/umirovljenici-i-siromasniji-od-ponedjeljka-po-besplatne-karte-zet-a-915667> (20.8.2018.)

Opačak Klobučar, T. (15.9.2014.) TEŠKO SU BOLESNI, A BRINU SE I ZA 94-GODIŠNJAKINJU. URL: <http://www.vecernji.hr/sjeverni-jadran/tesko-su-bolesni-a-brinu-se-i-za-94-godisnjakinju-961045> (20.8.2018.)

Osrečak, V. (16.7.2014.) SPASIT ĆE NAS SMRDLJIVI 'VJETROVI'? Da. Mogu spriječiti moždani udar, zaustaviti starenje... URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/spasit-ce-nas-smrdljivi-vjetrovi-da.-mogu-sprijeciti-mozdani-udar-zaustaviti-starenje.../677836/> (8.9.2018.)

Pavić, S. (3.9.2014.) NJEMAČKA U RECESIJI? U pokušaju da EU spasi od Putina, ključna europska ekonomija došla na rub nove krize. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/njemacka-u-recesiji-u-pokusaju-da-eu-spasi-od-putina-kljucna-europska-ekonomija-dosla-na-rub-nove-krize/694399/> (27.8.2018.)

Perica, S. (12.2.2014.) VRHOVNI SUD: SIN SE MORA BRINUTI O OCU KOGA NIJE VIDIO OD 18. GODINE. URL: <http://www.vecernji.hr/svijet/vrhovni-sud-sin-se-mora-brinuti-o-ocu-koga-nije-vidio-od-18-godine-920815> (20.8.2018.)

Peršić, J. (7.1.2014.) Umirovljenicima produljili rok za isplatu božićnica. URL: <https://www.vecernji.hr/zagreb/umirovljenicima-produljili-rok-za-isplatu-bozicnica-913718>

Petračić, A. (5.9.2014.) IMA RECEPT ZA DUGOVJEČNOST: BAKA KATICA DOŽIVJELA STOTU! URL: <http://www.vecernji.hr/sredisnja-hrvatska/ima-recept-za-dugovjecnost-baka-katica-dozivjela-stotu-95930> (27.8.2018.)

Piškor, M. (29.1.2014.) Unuk djeda na ulici davio rukama. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/unuk-djeda-na-ulici-davio-rukama/856054/> (20.8.2018.)

Piteša, A. (5.3.2014.) Pisci i dramski umjetnici traže pomoć od Vlade: 'Naše kolege u mirovini jedva preživljavaju'. URL: <https://www.jutarnji.hr/kultura/knjizevnost/pisci-i-dramski-umjetnici-traze-pomoc-od-vlade-%E2%80%98nase-kolege-u-mirovini-jedva-prezivljavaju%E2%80%99/869953/> (20.8.2018.)

Pušić, M. (16.1.2014.) FOTO: MUČNA DELOŽACIJA 'Tko ga je lupio? Zašto ga udarate, ima bolesno srce?!' URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/foto-mucna-delozacija-tko-ga-je-lupio-zasto-ga-udarate-ima-bolesno-srce/850522/> (20.8.2018.)

Rimac Lesički, I. (27.10.2014.) 'SA 1617 KUNA MIROVINE MOGU PET PUTA NA PLAC I TO JE TO...'. URL: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/sa-1617-kuna-mirovine-mogu-pet-puta-na-plac-i-to-je-to-969593> (20.8.2018.)

Romić, T. (5.11.2014.) 'NISU SAMO DJECA GLADNA U ŠKOLAMA, UMIROVLJENICI PROPADAJU U ZEMLJU OD SRAMA'. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/nisu-samo-djeca-gladna-u-skolama-umirovljenici-propadaju-u-zemlju-od-srama-977443> (20.8.2018.)

Rudež, T. (29.9.2014.) VELIKI USPJEH HRVATSKIH ZNANSTVENIKA Otkrili uzrok ubrzanog starenja i raka jetre. URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/veliki-uspjeh-hrvatskih-znanstvenika-otkrili-uzrok-ubrzanog-starenja-i-raka-jetre/562363/> (8.9.2018.)

Simić, S. (12.5.2014.) GOOGLE NA TRAGU BESMRTNOSTI Što kriju tajni laboratoriji internetskog giganta? URL: [https://www.jutarnji.hr/life/tehnologija/google-na-tragu-besmrtnosti-sto-kriju-tajni-laboratoriji-internetskog-giganta/799705/](https://www.jutarnji.hr/life/tehnologija/google-na-tragu-besmrtности-sto-kriju-tajni-laboratoriji-internetskog-giganta/799705/) (8.9.2018.)

Slobodna Dalmacija. (3.2.2014.) RAT GRADSKIH VLASTI S DUŽNICIMA Split im ukida porodične naknade i subvencije za vrtić. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/rat-gradskih-vlasti-s-duznicima-split-im-ukida-porodiljne-naknade-i-subvencije-za-vrtic/857737/> (20.8.2018.)

Škiljić Ravenščak, A. (1.3.2014.) KLJUČ SE SKRIVA U HLADNJAKU! 7 NAMIRNICA ZA VJEČNU MLADOST. URL: <http://www.vecernji.hr/moda-i-ljepota/kljuc-se-skriva-u-hladnjaku-7-namirnica-za-vjecnu-mladost-924216> (27.8.2018.)

Škiljić Ravenščak, A. (30.8.2014.) OSVJEŽAVAJUĆE JE VIDJETI DA NETKO STARI TAKO LIJEPO I SA STILOM. URL: <https://www.vecernji.hr/showbiz/osvjezavajuće-je-vidjeti-da-netko-stari-tako-lijepo-i-sa-stilom-958244> (27.8.2018.)

Šobak, M. (29.4.2014.) MILENIJSKA FOTKA I PLESNO NATJECANJE UMIROVLJENIKA. URL: <http://www.vecernji.hr/ritam-grada/milenijska-fotka-i-plesno-natjecanje-umirovljenika-935698> (20.8.2018.)

Šobak, M. (9.7.2014.) ISPLATA POMOĆI UMIROVLJENICIMA OD SUTRA. URL: <http://www.vecernji.hr/zg-vijesti/isplata-pomoci-umirovljenicima-od-sutra-949524> (20.8.2018.)

Špehar, D. (14.1.2014.) 'AKO SE STANARI NEĆE BUNITI, BITI ĆE I PLESNJAKA'. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/ako-se-stanari-nece-buniti-biti-ce-i-plesnjaka-915076> (20.8.2018.)

Topić, J. (1.10.2014.) Josipović: Naša generacija zahvalna je na svemu što ste učinili za nas. URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/josipovic-nasa-generacija-zahvalna-je-na-svemu-sto-ste-ucinili-za-nas-964507> (20.8.2018.)

Vecernji.hr. (10.9.2014.) ZNATE LI KADA JE ZAISTA VRIJEME DA POSEGNETE ZA ANTI-AGE PROIZVODIMA? URL: <http://www.vecernji.hr/moda-i-ljepota/znate-li-kada-je-zaista-vrijeme-da-posegnete-za-anti-age-proizvodima-960078> (27.8.2018.)

Vecernji.hr. (13.5.2014.) NEĆETE VJEROVATI, ALI OVO SU 'SITNICE' KOJE POSTAJU BOLJE KAKO STARIMO. URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/kljuc-mladosti-ne-moze-biti-laksi-pokrenite-se-927965> (27.8.2018.)

Vecernji.hr. (15.4.2014.) OVO JE BOŽANSKA NAMIRNICA ZA ZDRAV I DUG ŽIVOT. URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/ovo-je-bozanska-namirnica-za-zdrav-i-dug-zivot-933071> (27.8.2018.)

Vecernji.hr. (15.4.2014.) ŠTO SE DOGODILO S KATE MOSS? KAO DA JE OSTARJELA 20 GODINA! URL: <http://www.vecernji.hr/zvijezde/sto-se-dogodilo-s-kata-moss-kao-da-je-ostarjela-20-godina-933098> (27.8.2018.)

Vecernji.hr. (17.4.2014.) NAJBOLJA PONUDA ZA UMIROVLJENIKE. URL: <https://www.vecernji.hr/lifestyle/najbolja-ponuda-za-umirovljenike-933440> (20.8.2018.)

Vecernji.hr. (20.3.2014.) KLJUČ MLADOSTI NE MOŽE BITI LAKŠI: POKRENITE SE! URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/kljuc-mladosti-ne-moze-biti-laksi-pokrenite-se-927965> (27.8.2018.)

Vecernji.hr. (20.8.2014.) UMIROVLJENICIMA SE OD DANAS ISPLAĆUJE NOVAC OD GRADA. URL: <https://www.vecernji.hr/zagreb/umirovljenicima-danas-pocinje-isplata-novcane-pomoci-za-kolovoz-956489> (20.8.2018.)

Vecernji.hr. (23.5.2014.) STARENJE MOŽEMO USPORITI VEĆ DANAS! URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/starenje-mozemo-usporiti-vec-danas-940468> (27.8.2018.)

Vecernji.hr. (24.6.2014.) 5 NAČINA DA USPORITE STARENJE I IZGLEDATE I OSJEĆATE SE MLAĐE. URL: <http://www.vecernji.hr/moje-zdravlje/5-nacina-da-usporite-starenje-i-izgledate-i-osjecate-se-mlade-946594> (27.8.2018.)

Vecernji.hr. (6.10.2014.) VEĆ OD PROSINCA VEĆA PRIMANJA ZA RADNIKE I UMIROVLJENIKE. URL: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/vec-od-prosinca-veca-primanja-za-radnike-i-umirovljenike-965453> (20.8.2018.)

Weisner Mijić, V. (7.11.2014.) MEĐU 15 SMO NAJSTARIJIH NACIJA U CIJELOM SVIJETU. URL: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/hrvati-izumiru-medu-15-smo-najstarijih-nacija-u-cijelom-svijetu-972154> (27.8.2018.)

Zlatar, P. (16.10.2014.) Marija Crnobori i njene intimne tajne. URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/pise-pero-zlatarmarija-crnobori-i-njene-intimne-tajne/571771/> (8.9.2018.)